

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalian koulutusohjelma

Laura Aho
Katja Pitkänen

KARVAKAMU-TOIMINTAVIIHKO VARHAISKASVATUKSESSA
Koiramaista toimintaa erityistä tukea tarvitseville lapsille

Opinnäytetyö
Marraskuu 2016

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2016
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
(013) 260 600

Tekijät
Laura Aho ja Katja Pitkänen

Nimeke
KARVAKAMU-TOIMINTAVIHKKO VARHAISKASVATUKSESSA
Koiramaista toimintaa erityistä tukea tarvitseville lapsille

Toimeksiantaja
Joensuun kaupungin päiväkoti ja Pohjois-Karjalan Kaverikoirat

Tiivistelmä

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää koirien käyttöä osana varhaiskasvatusta. Opinnäytetyö on luonteeltaan toiminnallinen ja sen konkreettisena tuotoksena teimme Karvakamu-toimintavihkon. Toimintavihkon tarkoituksena on tutustuttaa lapsia koiriin sekä nähdä koirien käytön mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli myös tuottaa lapsille kokemuksia koirista ja niiden kanssa toimimisesta erilaisten harjoitusten avulla. Lisäksi pyrimme madaltamaan kasvattajien kynnystä käyttää koiria osana varhaiskasvatusta. Tuotos suunniteltiin ja testattiin erityistä tukea tarvitsevien lasten pienryhmälle.

Toimintavihko toteutettiin yhteistyössä toimeksiantajien, Joensuun kaupungin päiväkodin sekä Pohjois-Karjalan Kaverikoirien, kanssa. Karvakamu-toimintavihko sisältää viisi harjoituskokonaisuutta, jotka on suunnattu 4–6-vuotiaille lapsille. Jokaisella harjoituskokonaisuudella on oma tema ja tavoitteet. Harjoitusten yhteisenä tavoitteena on lapsen kasvun ja kehityksen kokonaisvaltainen tukeminen.

Opinnäytetyön keskeisinä menetelminä olivat kokeileva toiminta sekä havainnointi. Toiminnan havainnot liitettiin osaksi laajempaa kerättyä tietoperustaa. Kerätty tietoperusta suuntasi havainnoinnin keskittymään erityisesti koirien käytön merkityksiin lapsen sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen näkökulmasta. Jatkossa Karvakamu-toimintavihkoa voisi soveltaa eri asiakasryhmiin sekä laajentaa muihin eläimiin.

Kieli
suomi

Sivuja 54
Liitteet 7
Liitesivumäärä 24

Asiasanat
varhaiskasvatus, erityiskasvatus, sosiaaliset taidot, emotionaaliset taidot, kaverikoirat

THESIS
November 2016
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
FINLAND
+358 13 260 600

Authors

Laura Aho and Katja Pitkänen

Title

“KARVAKAMU”-EXERCISE LEAFLET IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION
Doggish Activity for Children With Special Needs

Commissioned by

The Municipal Daycare Centre of the city of Joensuu and the North Karelian Friend-dog Association

Abstract

The objective of this thesis was to develop practices for using dogs as a part of early childhood education. The thesis is functional, and as an output, we submitted an exercise leaflet called "Karvakamu". The purpose of the leaflet is to familiarize children to dogs and to explore the opportunities for the use of dogs in education. Another target was to create experiences for children by cooperating with dogs in various exercises. We aim to ease the use of dogs as a part of early childhood education. The leaflet was planned for a small group of children with special needs and was tested in practice with the group.

The functional leaflet was elaborated in cooperation with the assignment of the Municipal Daycare Centre of the city of Joensuu and with the North Karelian Friend-dog Association. The leaflet "Karvakamu" contains five units of exercises for children within age of 4–6 years. Each unit of exercises has a specific theme and objectives. The general purpose of these exercises is to support the child's overall growth and development.

The primary methods in preparing the thesis were experimental practice and observation. The findings of the observation were combined with the larger knowledge base of fact-findings. The discovered fact-findings focused our attention on the significance of using dogs especially while viewing the aspects of social and emotional development of a child. In the future, the leaflet "Karvakamu" could be implemented with other client groups and expanded to be utilized with some other animals.

Language
Finnish

Pages 54
Appendices 7
Pages of Appendices 24

Keywords

early childhood education, special education, social skills, emotional skills, friend-dogs

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto.....	5
2	Eryitystä tukea tarvitsevat lapset varhaiskasvatuksessa.....	6
	2.1 Varhaiskasvatus.....	6
	2.2 Eryityiskasvatus	7
	2.3 Eryitystä tukea tarvitseva lapsi	9
3	Leikki-ikäisen lapsen sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys.....	12
	3.1 Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot	12
	3.2 Vuorovaikutus kehityksen tukena.....	13
	3.3 Emotionaaliset taidot.....	15
4	Koira lapsen kaverina.....	17
	4.1 Koiran ja lapsen suhteen merkitys	17
	4.2 Koirat osana hyvinvointia	20
	4.3 Huomioonotettavia asioita lapsen ja koiran kohtaamisessa.....	22
5	Opinnäytetyön lähtökohdat	23
	5.1 Tavoitteet, tarkoitus ja kohderyhmä.....	23
	5.2 Toimeksiantajien kuvaus.....	25
	5.3 Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt aiheeseen liittyen	26
6	Opinnäytetyön toteutus.....	28
	6.1 Opinnäytetyön prosessin kuvaus.....	28
	6.2 Toiminnallinen opinnäytetyö	31
	6.3 Käytetyt menetelmät	32
7	Tuotos ja tulokset	34
	7.1 Karvakamu-toimintavihko	34
	7.2 Toimintavihkon testaus	36
	7.3 Karvakamu-teemaviikon havainnot	38
	7.3.1 Sosiaaliset taidot	38
	7.3.2 Emotionaaliset taidot.....	39
	7.3.3 Ohjaajana tuokioilla	41
8	Pohdinta.....	42
	8.1 Johtopäätökset.....	42
	8.2 Prosessin etenemisen arviointi	45
	8.3 Tavoitteiden toteutuminen ja oma oppiminen.....	48
	8.4 Luotettavuus ja eettisyys	49
	8.5 Jatko- ja kehitysajat.....	51
	Lähteet.....	52

Liitteet

Liite 1	Päiväkodin toimeksiantosopimus
Liite 2	Pohjois-Karjalan Kaverikoirien toimeksiantosopimus
Liite 3	Tutkimuslupa
Liite 4	Lupakysely
Liite 5	Loppukysely
Liite 6	Havainnointirunko
Liite 7	Karvakamu-toimintavihko

1 Johdanto

Opinnäytetyömme aiheena on koirien hyödyntäminen erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa varhaiskasvatuksessa. Koemme koirilla olleen iso vaikutus omaan elämään lapsuudesta saakka ja haluaisimme molemmat hyödyntää jollain tavalla koiria myös tulevassa työssämme. Suoritamme molemmat lastentarhanopettajan kelpoisuutta, mikä suuntasi koira-aiheen juuri varhaiskasvatukseen. Tuotosta testasimme erityistä tukea tarvitsevista lapsista kootun pienryhmän kanssa, koska halusimme syventää omaa osaamista erityistä tukea tarvitsevista lapsista ja heidän ohjaamisesta. Erityistä tukea tarvitsevien lasten havainnointi toiminnan aikana antoi paljon uusia näkemyksiä ja vahvisti entisestään koirien käytön merkitystä osana kasvun ja kehityksen tukemista. Opinnäytetyömme toimeksiantajina olivat Joensuun kaupungin päiväkotit sekä Pohjois-Karjalan Kaverikoirat.

Toteutimme opinnäytetyön toiminnallisena ja sen tuotoksena teimme Karvakamu-toimintavihkon toimeksiantajapäiväkotiin. Molemmat toimeksiantajat olivat mukana suunnittelemassa toimintavihkon sisältöä sekä toteuttamassa tuotoksen testausta Karvakamu-teemaviikolla. Karvakamu-toimintavihko on toiminnallisia harjoituksia sisältävä kokonaisuus, joka on suunniteltu erityisesti varhaiskasvatuksen käyttöön. Toiminnassa on vahvasti mukana toiminnallisuus ja mielikuvitus. Harjoitusten tavoitteena on lapsen kasvun ja kehityksen kokonaisvaltainen tukeminen. Tarkoituksenamme oli kuitenkin korostaa lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehitystä. Toimintavihkon tarkoituksena on tutustuttaa lapsia koiriin sekä nähdä koirien käytön mahdollisuudet osana varhaiskasvatusta. Tavoitteena on myös tuottaa lapsille kokemuksia koirista ja niiden kanssa toimimisesta. Lisäksi pyrimme madaltamaan kynnystä käyttää koiria osana varhaiskasvatusta.

Opinnäytetyömme punaisena lankana ja tarkoituksena on liittää meidän ja päiväkodin työntekijöiden havainnot koirien merkityksestä varhaiskasvatuksessa laajempaan viitekehykseen. Opinnäytetyössämme tarkastelemme aluksi aiheeseen liittyvää tietoperustaa. Tietoperusta käsittelee erityistä tukea tarvitsevia lapsia varhaiskasvatuksessa, leikkikäisen lapsen sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja sekä koiria lasten kavereina. Tietoperusta pohjustaa aiheen valintaa ja antaa perusteluja sen tarpeellisuudesta. Sen jälkeen

käsitlemme opinnäytetyömme tavoitteita sekä tuomme esille muutamia aiempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä aiheeseen liittyen. Esittelemme myös opinnäytetyömme toimeksiantajat, toiminnallisen opinnäytetyön sekä kuvaamme opinnäytetyössämme käytetyt menetelmät ja koko opinnäytetyön prosessin. Lisäksi kerromme tarkemmin tuotoksestamme, sen testauksesta sekä siitä saaduista havainnoista. Lopuksi pohdimme kriittisesti omaa oppimistamme ja prosessin etenemistä, tavoitteiden toteutumista, tuotoksen ja opinnäytetyöprosessin luotettavuutta ja eettisyyttä sekä jatko- ja kehitysideoita.

2 Erityistä tukea tarvitsevat lapset varhaiskasvatuksessa

2.1 Varhaiskasvatus

Suomalaisista lapsista suurin osa on hoidossa ennen peruskoulun aloittamista päiväkodeissa tai perhepäivähoidossa. Näillä tahoilla onkin tärkeä merkitys lapsen kehityksessä varhaisessa vaiheessa. (Vauras & Annevirta 2004, 74.) Varhaiskasvatuksen järjestäminen on kuntien vastuulla. Jokainen kunta suunnittelee ja järjestää palvelut kokonaisuudessaan aina lasten ja perheiden tarpeiden mukaan. (Pihlaja 2003a, 112, 118; Varhaiskasvatuslaki 580/2015.) Varhaiskasvatusta voidaan siis järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena (Varhaiskasvatuslaki 580/2015).

Käytännössä varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksessa erittäin tärkeää on vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteä yhteistyö eli kasvatuskumppanuus, jotta toiminnasta saadaan lapsen kannalta mielekäs kokonaisuus. (Varhaiskasvatuslaki 580/2015.)

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa omaehtoinen leikki on suuressa roolissa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa sekä mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. On tärkeää, että kasvatuk-

sen ammattilaiset suunnittelevat toimintaa ja rakentavat ympäristön, jossa näkyvät lapsen ominaisimmat tavat toimia: liikkuminen, leikkiminen ja tutkiminen. Sisällölliset suuntautumiset ovat varhaiskasvatuksen keskeisiä osa-alueita, joiden avulla lapsi vähitellen pystyy perehtymään, ymmärtämään ja kokemaan ympäröivän maailman monimuotoisia ilmiöitä. (Varhaiskasvatuslaki 580/2015.)

Varhaiskasvatuksesta puhuttaessa tarkoitetaan sitä, että hoiva ja oppimisen tukeminen ovat liitettyinä toisiinsa. Päämääränä varhaiskasvatuksessa on vahvistaa lapsen oppimaan oppimista ja kasvua oman elämänsä vaikuttajaksi. Varhaiskasvatus on siis vuorovaikutusprosessi, jossa lapsi omaehtoisesti, elämysten ja kokemusten sekä toiminnan kautta kasvaa aktiiviseksi toimijaksi. Tässä kasvuprosessissa vertaisryhmät ja aikuisten tavoitteellinen ohjaaminen ovat ensisijaisen tärkeitä elementtejä. (Hujala, Puroila, Parilla-Haapakoski & Nivala 2007, 11.)

2.2 Erityiskasvatus

Kuten varhaiskasvatus niin myös erityiskasvatus on sekä tieteenala että pedagogista toimintaa (Pihlaja 2003a, 112). Erityispedagogiikan professorit määrittelevät erityispedagogiikan tieteenalajiksi, jossa pyrkimyksenä on tukea lähinnä pedagogisin keinoin erityistä tukea tarvitsevia lapsia (Ladonlahti, Naukkarinen & Vehmas 2001, 20). Erityispedagogiikan tarpeellisuuteen ja erityisopetuksen sisältöön ja luonteeseen vaikuttaa kaksi tekijää: kasvatettavien erilaisuus ja yleisen kasvatuksen kyky huomioida erilaisuus (Ahvenainen, Ikonen & Koro 2002, 19; Moberg, Hautamäki, Kivirauma, Lahtinen, Savolainen & Vehmas 2015, 57).

Kasvattajan käytännön kasvatustoimintaan keskeisesti vaikuttavia tekijöitä ovat kasvat-tajan käsitykset toiminnan kohteesta, lapsesta ja lapsen perusluonteisista ominaisuuksis-ta. Kasvatuksen yksi keskeisimmistä tavoitteista on taata lapselle ainutkertaisen persoo-nallisuuden kasvun ja kehittymisen tukeminen monipuolisesti. Jotta tavoitteeseen pääs-tään myös erityislasten kohdalla, tarvitaan siihen monenlaisia kasvatuksellisia ja ope-tuksellisia eriyttämistoimia. (Ahvenainen ym. 2002, 12, 19.) Erityiskasvatuksessa lap-sen kehityksen sekä etenemisen seuraaminen ja arviointi ovat erityisen keskeisessä roo-lissa (Moberg ym. 2015, 66).

Erityistä tukea tarvitsevia lapsia ohjatessa tulee huomioida lapsen yksilölliset tarpeet ja tavat toimia. Aktiivisuustason ollessa alhaalla lapsella voi olla pakottava tarve tuottaa esimerkiksi motorista liikettä nostaakseen aktiivitasoaan. Lapsen kanssa on hyvä keskustella asiasta hänen ikätasonsa mukaan ja yhdessä miettiä sekä sopia vaihtoehtoisia tapoja liikehtiä esimerkiksi yhteisen tuokion aikana muita häiritsemättä. Pitkät tuokiot voivat olla lapselle turhan raskaita, minkä vuoksi ne on hyvä jakaa lyhempiin osiin. (Juusola 2012, 174.) Fyysisen ympäristön muokkaaminen lapsen tarpeita vastaavaksi on tärkeää, koska niiden avulla voidaan motivoida lasta sekä edistää lasten sosiaalisia kontakteja. Ympäristön rakentamisella voidaan tarjota lapselle mahdollisimman tehokas oppiminen. (Heinämäki 2000, 109–110.)

Erityistä tukea tarvitsevat lapset voidaan integroida muuhun lapsiryhmään. Integraatiolla tarkoitetaan erityiskasvatuksen toteuttamista yleisten kasvatuspalvelujen ja ryhmien yhteydessä. Tavoitteena on siis saada kaikki lapset samaan järjestelmään. (Viitala 2003, 132.) Tällöin tulee huomioida, että erityistä tukea tarvitsevien lasten kasvattaminen ja opettaminen eivät saisi vaikuttaa negatiivisesti ryhmän muiden lasten kehittymiseen ja oppimiseen (Moberg ym. 2015, 78). Integraatio voidaan jakaa fyysiseen ja toiminnalliseen integraatioon eli lapsien sijoittamiseen samaan ryhmään ja toiminnan yhdistämiseen. Sosiaalisen integraation tarkoituksena on luoda pohjaa toisten ihmisten hyväksymiselle ja hyväksytyksi tulemisen kokemiselle. (Viitala 2003, 132; Moberg ym. 2015, 82.) Integraation arvolähtökohtina toimivat muun muassa yksilön kunnioitus, itsemääräämisoikeus, tasa-arvoisuus sekä mahdollisuus osallistumiseen (Moberg 2001, 137).

Päivähoidossa saatava tuki on porrastettu kolmeen tasoon: yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen muoto suunnitellaan yksilökohtaisesti yhteistyössä perheen kanssa. Tukikeinojen tarkoituksena on auttaa lasta pärjäämään päivähoidossa. Tehostetun tuen myötä lapsi voi esimerkiksi saada päivähoidossa paikan pienryhmästä tai hänelle voidaan myöntää avustaja. Lisäksi erityislastentarhanopettaja voi tukea päivähoitoryhmän toimintaa. Erityinen tuki edellyttää erityisen tuen -suunnitelman, johon liitetään lapsen henkilökohtainen kuntoutussuunnitelma. Erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi voidaan sijoittaa joko erityisryhmään tai integroida muuhun ryhmään. (Sinkkonen & Korhonen 2015, 287.) Monien erityislasten on nähty hyötyvän omahoitajatyöskentelymallista ja pienryhmätoiminnasta (Juusola 2012, 33).

2.3 Erityistä tukea tarvitseva lapsi

Kun lapsen erityiskasvatuksen tarvetta lähdetään arvioimaan, on otettava huomioon kokonaisvaltaisesti sekä lapsen kehityksen osa-alueet että toimintaympäristön ja kokemusten vaikutukset (Heinämäki 2000, 37). Lasten psykiatrinen arvio tapahtuu yleensä erikoissairaanhoidossa. Tavallisimpia syitä arvioon hakeutumiselle ovat tunne-elämän pulmat, käytöksen säätelyn vaikeudet, levottomuus tai epäily neuropsykiatrisesta häiriöstä. Lastenpsykiatrian poliklinikalle tarvitaan aina lähete esimerkiksi neuvolasta, jonka jälkeen lapsi perheineen kutsutaan ensikäynnille. Ensikäynnin jälkeen alkaa arviointijakso, jonka tavoitteena on saada kokonaisvaltainen kuva lapsen oireista ja niiden vaikeusasteista. Arviointijakson jälkeen keskustellaan perheen kanssa ja sovitaan mahdollisista hoitomuodoista ja tavoitteista. (Sinkkonen ym. 2015, 283–285; Heinämäki 2000, 38–39.)

Juusola (2012) muistuttaa, että ihminen on aina ihminen ja lapsi on lapsi diagnoosista huolimatta. Usein keskitytään liikaa lapsen häiritsevään käyttäytymiseen ja vaikeuksiin, jolloin helposti unohdetaan oirehdinnan takana oleva lapsi. Ongelmien takaa löytyy varmasti aina erilaisia taitoja, lahjakkuutta ja hienoja luonteenpiirteitä. (Juusola 2012, 25.) Diagnoosien yksi tarkoitus on myös palvella lasta itseään, jotta hän saa yksilöllisesti tarvitsemaansa kasvatusta ja opetusta. Lisäksi diagnoosit tuovat helpotusta lasten perheille selittämällä vaikeuksien syyn. (Moberg ym. 2015, 57, 62, 65.)

Sosiaalis-emotionaaliset vaikeudet tulevat näkyväksi lapsen tunne-elämän ilmaisussa, sosiaalisessa toiminnassa ja/tai vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Lapsen, jolla on sosiaalis-emotionaalisia vaikeuksia, voi olla vaikeaa leikkiä ja tulla toimeen ikäistensä kanssa sekä solmia kontakteja. (Pihlaja 2003b, 218–220; Sinkkonen ym. 2015, 233.) Osalle lapsista puolestaan ryhmätilanteet voivat olla vaikeita ja haasteellisia, vaikka lapsi pärjäisi kahdenkeskisissä tilanteissa (Sinkkonen ym. 2015, 233). Lapsen voi olla vaikea havaita ja hallita tunteita sekä pystyä samaistumaan toisten tunteisiin. Kyseisten vaikeuksien määrittelyssä on huomioitava yksilön lisäksi myös ympäröivät olosuhteet. Usein ongelmat nähdäänkin lapsen ja häntä ympäröivän ympäristön välisenä vuorovaikutusongelmana. Ongelmaa hoitaessa on puututtava siis myös ympäristön muuttamiseen. Erilaiset käyttäytymiseen liittyvät vaikeudet häiritsevät osaltaan myös lapsen omaa kasvua ja kehitystä. (Pihlaja 2003b, 218–220.)

Lasten kehittyminen voi häiriintyä monista eri syistä. Levottomuutta ja keskittymisvaikeuksia voivat aiheuttaa esimerkiksi väsyminen, jännittäminen tai mielialaan vaikuttavat tapahtumat. Jos oireet ovat pitkäaikaisia ja niitä voidaan pitää lapsen omina piirteinä, jotka selkeästi vaikuttavat hänen elämäänsä, kyseessä voi olla tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeus eli ADHD. Häiriön ydinoireita ovat ylivilkkaus, impulsiivisuus ja tarkkaamattomuus, lisäksi yhdeksi pääpiirteeksi voidaan nähdä lapsen kehittymätön kyky hallita omaa käyttäytymistään. Ympäristötekijät, kuten meluisuus ja keskeytykset, vaikuttavat aina ydinoireiden voimakkuuteen. (Korhonen 2004, 49–50; Kuorelahti 2001, 128–129; Sinkkonen ym. 2015, 219–220.) Jos tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeutta esiintyy ilman ylivilkkautta, puhutaan ADD-häiriöstä (Sinkkonen ym. 2015, 220). Tällaisen lapsen käyttäytyminen voi olla vetäytyvää, arkaa tai jopa depressiivisen kaltaista (Korhonen 2004, 50).

Käytöshäiriöihin kuuluvat muun muassa impulsiivisuus, uhmakkuus, aggressiivisuus, hillitsemishäiriöt ja epäsosiaalinen käytös. Käytöshäiriöille voi olla ominaista hallitsemattomat toiminnot, joita edellyttää jokin voimakas sisäinen yllyke. Impulssikontrollin häiriöihin ja aggressiivisuuteen liittyy vahvasti serotoniinin matala taso. Pienillä lapsilla impulssikontrollin heikkous on kuitenkin luonnollista, eikä kyse ole silloin käytöshäiriöstä. (Juusola 2012, 85; Kuorelahti 2001, 131–132.) Varsinaisesta häiriöstä puhutaan silloin, kun lapsen toimintakykyyn vaikuttaa pitkäkestoisesti sellainen käyttäytymisen malli, joka ei ole yleisesti hyväksyttävä tai poikkeaa lapsen ikäodotuksista (Sinkkonen ym. 2015, 224). Käytöshäiriöiden tunnistaminen voi joskus olla vaikeaa, koska hyväksyttävän käyttäytymisen kriteerit ovat suhteellisia ja sopimuksenvaraisia (Keltikangas-Järvinen 2010a, 226).

Lasten aggressiivisuuden takana voidaan osaksi nähdä sosiaalisten taitojen puuttumista. Lisäksi on todettu, että lapsen emotionaalinen hylkääminen eli läheisen tunnesiteen katkeaminen lapsen ja kasvattajan väliltä, lisää lapsen aggressiivista käytöstä. Tällaisessa tapauksessa lapsella ei ole miellyttämisen kohdetta, joten hänen itsekontrollinsa ei rakennu. (Keltikangas-Järvinen 2010, 180.) Itsekontrollilla tarkoitetaan tunteiden säätelyä ja hallintaa, kykyä työskennellä tavoitteellisesti, pitää yllä ponnistelua sekä kykyä estää ensisijaisia mielitekoja ja niiden välitöntä tyydytystä (Koivunen & Lehtinen 2015, 171).

Eri oireyhtymien lisäksi lapsilla voi esiintyä kielellisiä erityisvaikeuksia ja/tai oppimisvaikeuksia joko muiden neurologisten kehityshäiriöiden osana tai ihan erillisenä kehityksellisenä ongelmana (Korhonen 2004, 54). Nämä erityisvaikeudet voidaan jakaa lieviin, keskivaikeisiin ja vaikeisiin häiriöihin (Juusola 2012, 71). Oppimisvaikeudet ovat aivotoimintaan perustuvia kognitiivisia vaikeuksia (Heinämäki 2000, 29). Kielellisessä erityisvaikeudessa lapsen kielen ja puheen kehitys viivästyy tai etenee muuten poikkeavasti. Lapsen kielellinen oppiminen ei siis kehity iän mukaisella tavalla, vaan puhe voi puuttua kokonaan, sanojen oppiminen on hidasta, ensisanat viivästyvät tai jo opitut sanat jäävät pois tai irrallisiksi. Tämä näkyy lapsella esimerkiksi puhumattomuutena tai epäselvänä puheena. (Juusola 2012, 71; Sinkkonen ym. 2015, 213–214.) Kielen kehittyminen on merkittävässä osassa lapsen kokonaisvaltaista kehittymistä, sillä ilman kieltä vuorovaikutus voi jäädä heikoksi. Myös ajattelun kehittyminen on yhteydessä kielen kehittymiseen. (Heinämäki 2000, 49.)

Ei-kielellisillä oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan lapsen heikkoja taitoja sosiaalisessa arvioinnissa, havainnoinnissa ja ei-kielellisessä päättelyssä lapsen ikätasoon nähden. Lapsi voi näyttää sosiaalisesti keinottomalta suhteessa muihin samanikäisiin lapsiin. Oppimisvaikeuksien lisäksi lapsella voi olla laaja-alaisempia vaikeuksia, jolloin puhutaan monimuotoisesta kehityshäiriöstä. Tällöin lapsella on samaan aikaan useita kognitiivisia vaikeuksia, kuten tarkkaavaisuusongelma, hahmottamisenvaikeus, aistitiedon käsittelyn ongelma ja kielellisten toimintojen vaikeus. Lisäksi lapsella voi olla motorii-kan tai sosiaalisten taitojen osa-alueilla vaikeuksia. (Sinkkonen ym. 2015, 212.)

Joillakin lapsilla tavataan poikkeavaa tai joustamatonta reagoitua aistiärsykkeille. Syyinä tähän voi olla aistitiedon käsittelyn ja säätelyn häiriö. Häiriö voidaan jakaa aistimus-tiedon erottelun, aistitiedon säätelyn tai aistipohjaisen motorii-kan ongelmaan. Aistimus-tien erottelun ongelmassa lapsen voi olla vaikea hahmottaa esimerkiksi ympäristöä tai voimankäyttöä. Ongelma johtuu aisteista saatavan tiedon epätarkasta käsittelystä. Aisti-tiedon säätelyn häiriöön puolestaan liittyy aistiyli- ja aliherkkyys. Aistialiherkän lapsen voi olla vaikea tunnistaa esimerkiksi lämpötiloja tai kipua. (Sinkkonen ym. 2015, 192–193.)

3 Leikki-ikäisen lapsen sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys

3.1 Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot

Usein puhutaan sosiaalisuudesta ja sosiaalisista taidoista tarkoittamalla samaa asiaa. Nämä ovat kuitenkin eri asioita. Sosiaalisuus on temperamenttipiirre eli ihmisen synnynnäistä tapaa toimia tai reagoida ympäristön ärsykkeisiin. Sosiaalisuutta voidaan pitää myös tasapainoisen psyykkisen kehityksen perustana ja päämääränä. Sosiaaliset taidot taas tulevat oppimalla sekä kokemusten ja kasvatuksen kautta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17, 30; Keltikangas-Järvinen 1999, 13–14.)

Sosiaalisuus on sitä, kuinka kiinnostunut ihminen on muiden ihmisten seurasta ja miten mielellään hän hakeutuu muiden seuraan yksinolon sijaan. Sosiaalisuus koostuu monesta tekijästä, kuten tasapainoisesta tunne-elämästä, itseluottamuksesta, harkinnasta, empatiasta sekä kyvystä hallita ja arvioida omaa käyttäytymistään. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–18.) Siihen miten ihminen kykenee tekemään aloitteita sosiaalisten suhteiden solmimiseksi vaikuttaa merkittävästi yksilön persoonallisuus sekä sosiaaliset taidot (Pulkkinen 2002, 47).

Sosiaaliset taidot tarkoittavat taitoa selvittää erilaisista sosiaalisista tilanteista. Kun sosiaalisuus tarkoittaa halua olla ihmisten kanssa, sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan kykyä olla ja tulla toimeen muiden kanssa. Nämä voivat olla siis täysin riippumattomia toisistaan. Sosiaalisuus voi edesauttaa sosiaalisten taitojen kehittymistä, mutta ei ole niiden edellytys. Sosiaalisia taitoja voidaan puolestaan opettaa minkä temperamenttirakenteen omaavalle lapselle tahansa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–18.)

Sosiaalisiin taitoihin kuuluu kyky ratkaista sosiaalisia ongelmia ja valita siihen sopiva toimintamalli (Keltikangas-Järvinen 2010, 22; Koivunen ym. 2015, 174). Lisäksi kyky ymmärtää toista ihmisistä sekä hänen tunteitaan ja näkökulmiaan kuuluvat sosiaalisiin taitoihin. Näihin taitoihin luetaan myös kyky asettua toisen ihmisen asemaan eli empatia sekä sympatia, mikä tarkoittaa sitä, että toisen ihmisen kokemukset herättävät itsessä

tunteita, esimerkiksi myötätuntoa. Lisäksi hienotunteisuus ja sosiaalinen herkkyys kuuluvat keskeisesti sosiaalisiin taitoihin. (Keltikangas-Järvinen 2010, 22–24.)

Sosiaalisia taitoja voidaan pitää osana kognitiivisia taitoja, mutta niihin liittyy myös kiinteästi eettisyys ja moraali. Tämän takia kasvatuksen merkitys korostuu sosiaalisia taitoja opetellessa, sillä jonkun täytyy kertoa lapselle millaiset toimintatavat ovat yleisesti hyväksytyjä. Loppujen lopuksi kasvatuksen tarkoituksena on saada lapsi itse ohjaamaan ja kontrolloimaan omaa käytöstään yleisesti hyväksyttävällä tavalla. Onnistumisesta lapselle tulisi riittää palkinnoksi mielihyvä ja itsekunnioitus. Ihmisen sosiaaliset taidot peilaavat siis ihmisen arvostusta ja kunnioitusta muita kohtaan, kykyä ottaa huomioon muiden ihmisten oikeudet sekä kykyä käyttäytyä sovittujen sääntöjen mukaisesti. (Keltikangas-Järvinen 2010, 22–24, 238.)

Sosiaalisuutta voisi kuvata myös sana seurallisuus. Siihen kuuluu kiinnostus muita ihmisiä kohtaan. Lapsilla tämä näkyy uusien ihmisten aktiivisena lähestymisenä ja tuttavuuden tekemisenä. Sosiaalinen lapsi ei esimerkiksi leiki yksin vaan hakeutuu aina muiden seuraan. Temperamentti antaa siis pohjan lapsen persoonallisuuden kehitykselle, mutta ympäristö ja kasvatus vaikuttavat siihen, mitkä piirteet vahvistuvat ja mitkä heikkenevät. (Keltikangas-Järvinen 2010, 37–39.) Keltikangas-Järvisen (1999, 14) mukaan sosiaalisessa käyttäytymisessä heijastuu ihmisen käsitys itsestään, persoonallisuudesta sekä häntä ympäröivästä maailmasta.

3.2 Vuorovaikutus kehityksen tukena

Lapsen ensimmäiset ikävuodet ja ihmissuhteet ovat merkittävässä roolissa lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta. Lapsen ensimmäiset kiintymyssuhteet ovat lähtökohta sosiaaliselle kasvamiselle sekä myöhemmille ihmissuhteille. (Keltikangas-Järvinen 2010, 118, 121.) Lapset oppivat ja harjoittelevat sekä sosiaalisia- että vuorovaikutustaitoja monissa eri tilanteissa, esimerkiksi päivähoitossa, kerhossa tai harrastuksissa (MLL 2016). Ihmiset ovat vuorovaikutuksessa silloin, kun he ovat toistensa seurassa. Se voi olla joko tietoisista tai tiedostamatonta eikä se ole välttämättä aina kielellistä (Koivunen ym. 2015, 175).

Mahlerin (1970, Keltikangas-Järvinen 2010, 143–144 mukaan) teorian mukaan lapsen yksilöitymis- eli individuaatiovaiheessa, kolmannesta ikävuodesta eteenpäin, lapsi opettelee tekemään kompromisseja. Lapsen tulee oppia viivyttämään omien tarpeiden tyydytystä sekä löytää uusia muotoja tarpeilleen. Lapsi etsii keinoja, miten saa itselleen mahdollisimman suuren tyydytyksen pienimmällä mahdollisella muihin kohdistuvalla haitalla. Ihmisten sosiaalinen kanssakäyminen perustuu kompromissien tekemiseen eli on luovuttava jostain, että saa jotain muuta tilalle. Tämä taito syntyy, kun kasvattajat asettavat lapsen käytökselle rajoja.

3–4-vuotiaan lapsen toiminnassa pystyy huomaamaan lisääntyntä tarkoituksenmukaisuutta sekä omatoimisuutta. Tässä iässä lapsen mielikuvitus kehittyy vauhdilla ja leikeissä näkyy symboliikkaa. Leikit muuttuvat yhteisleikeiksi ja alkaa muodostua pysyviä kaverisuhteita. Leikki-ikäinen lapsi pystyy huomioimaan toisia. Tunnetaidot ja käytöksen säätely kehittyvät ja lapsi pystyy odottamaan paremmin omaa vuoroaan, seuraamaan ohjeita sekä keskittymään. Leikki-ikäinen lapsi oppii myös tekemään valintoja. (Sinkkonen ym. 2015, 183.)

Leikki-ikäinen lapsi oppii jatkuvasti uusia taitoja. Hän nauttii niistä itse, mutta haluaa esitellä niitä myös muille. On tärkeää, että kasvattaja kehuu, huomioi ja kiittää lasta, sillä nämä kasvattavat lapsen itsetuntoa ja kannustavat uusien taitojen oppimiseen. Tässä vaiheessa lapsi kokee pettymyksiä ja pahoittaa mielensä helposti, jolloin hän tarvitsee aikuisen lohdutusta sekä turvaa vaikeiden tunteiden käsittelemiseksi ja ylipääsemiseksi. (Sinkkonen ym. 2015, 184.) Leikki-ikäinen lapsi oppii vertailemaan omia ja muiden taitoja keskenään, mikä voi aiheuttaa lapselle huonommuuden tunnetta (Sinkkonen ym. 2015, 184; Heinämäki 2000, 23).

Tässä iässä lapsi nauttii yhteisestä tekemisestä. Lapsi on utelias tutustumaan muihin ihmisiin, mutta on tärkeää, että tuttu syli on kuitenkin tarvittaessa saatavilla. Noin neljävuotiaana lapsen kanssa opetellaan pettymyksien ja epäonnistumisien sietämistä. Kasvattajan tehtävä on asettaa rajoja ja opettaa tiettyjä sääntöjä. Neljännen ja viidennen ikävuoden aikana lapsi oppii huomioimaan toisia ihmisiä enenevässä määrin. Lisäksi lapsi alkaa itsenäistyä, mutta tarvitsee kuitenkin kasvattajiaan vielä tueksi ja turvaksi. Lapsi alkaa myös pohtimaan sekä ymmärtämään hyvän ja pahan, oikean ja väärän sekä erilaisten ilmiöiden syitä ja tarkoituksia. (MLL 2016; Sinkkonen ym. 2015, 184.)

Esikouluikäinen osaa toimia monessa tilanteessa itsenäisesti ja joustavasti. Lapsi voi näyttää kasvattajan silmissä isolta, mutta kuitenkin tarvitsee edelleen päivittäistä hellyyttä ja huolenpitoa. Lapsen maailma alkaa suuntautua kodista ja kasvattajista kavereihin sekä ulkopuoliseen maailmaan. Tässä vaiheessa kasvattajien tehtävä on tukea kavereihin ja liikkumiseen liittyvää itsenäistymistä. Tärkeässä roolissa on myös moraalien kehittyminen. Jotta lapsi voi itsenäistyä, tarvitsee hän kasvattajiltaan rohkaisua ja kehuja toiminnastaan. Esikoululaiselle oman ikäiset kaverit ovat tärkeitä ja monesti yksi kaveri on erityisen tärkeä. Tässä vaiheessa on tavallista, että vanhempia lapsia ihaillaan. (MLL 2016; Sinkkonen ym. 2015, 184–185.) Esikouluikäisellä lapsella voi olla pelkoja kuolemasta, sairastumisesta, eroon joutumisesta tai epäonnistumisesta (Sinkkonen ym. 2015, 184).

Esikoululainen alkaa ymmärtää oikean ja väärän, reilun ja epäreilun sekä toden ja sadun eroa. Lapsi kuitenkin arvioi teon pahuutta lopputuloksen eikä tarkoituksen perusteella. Lapsi usein nauttii ryhmässä toimimisesta, missä hän oppii monia uusia taitoja: neuvottelua, toisten huomioon ottamista sekä vuorottelua. Lapset opettelevat tässä ikävaiheessa myös erilaisia sääntöleikkejä, mutta usein häviäminen on vaikeaa. (MLL 2016.)

3.3 Emotionaaliset taidot

Tunteet eli emootiot kuuluvat keskeisesti ihmisyyteen. Kaikki kokemukset ovat yhteydessä tunteisiin. Tunteisiin vaikuttavat monet yksilölliset kehitykselliset taidot kuten hahmottaminen ja ymmärrys, jotka kehittyvät iän myötä. Lapsen emotionaalisesta kypsyydestä kertoo tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen, jotka kehittyvät ja laajenevat merkittävästi vasta ikävuosina 5–7. Leikki-ikäinen lapsi kykenee lohduttamaan, auttamaan ja puolustamaan toisia. Emotionaalsiin taitoihin liittyy itsearvostus ja -hallinta. Tunteiden kehittymiseen liittyy myös kognitiivinen kehitys ja oppiminen. Kiinteä vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa auttaa lasta kehittämään tunteiden kontrolloimista, ilmaisemista sekä reagoimista yleisesti hyväksyttävällä tavalla erilaisissa emotionaalisissa tilanteissa. (Pihlaja 2005, 61–62.)

Lapsen tunne-elämän kehittymiseen vaikuttaa olennaisesti empatiakyvyn kehittyminen. Empatia edellyttää, että lapsi pystyy muodostamaan mielikuvan siitä, mitä toisen mie-

lessä tapahtuu. Tällöin lapsi pystyy asettumaan toisen ihmiseen asemaan ja pystyy ymmärtämään miltä toisesta tuntuu. Kuten kehitys yleensä, niin myös emotionaalinen kehitys etenee jokaisella omaan tahtiin. (Koivunen ym. 2015, 142–143; Keltikangas-Järvinen 2010, 134–135.) Tunteet ovat yksilöllisiä kokemuksia ja ne ilmenevät, muuntuvat ja vaihtelevat eri tavoin. Tunteita on erilaisia ja ne jaetaan usein myönteisiin ja kielteisiin. Tunteet voivat tuntua myös fyysisinä oireina. Lapsen kanssa tulisi yhdessä opetella tunnistamaan, nimeämään ja hallitsemaan erilaisia tunteita. Tunteiden tasapainon voidaan nähdä olevan yhtä kuin mielen tasapaino. (Koivunen ym. 2015, 142–143.)

Kasvattajien on tärkeä antaa lapselle tilaa sekä turvalliset rajat ilmaista ja harjoitella tunteiden tunnistamista, nimeämistä ja ilmaisemista. Esimerkiksi esikouluikäinen lapsi voi olla tunteiltaan ailahtelevainen. Rajojen myötä lapselle kehittyy totuudenmukainen kuva taidoistaan, itsestään ja siitä, mikä on hyväksyttyä ja oikein. Lapsi myös ymmärtää silloin, että kasvattajien rakkaus säilyy, vaikka hän osoittaa vihaa heitä kohtaan. Tämä on edellytys objektikonstanssin syntymiselle eli tunnekohteiden pysyvyydelle. Lapsi ymmärtää siis, että samaa ihmistä kohtaan voi olla sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. Lapsi havaitsee, että kyseessä on sama henkilö, vaikka tämä toisinaan toimii odotusten mukaan ja välillä ei. (MLL 2016; Keltikangas-Järvinen 2010, 137–139.)

Kasvattajien asettamia rajoja kohdatessa lapsi joutuu kokemaan pettymyksiä, mutta samalla hänen kontrollijärjestelmänsä alkaa toimia. Pettymysten kautta lapsen minäkeskeisyys vähenee ja alkaa korvautua todellisuudentajuisella minällä. Lapsi oppii, että muiden huomioonottamisesta saa mielihyvää ja ymmärtää, että se on toisenlaista mielihyvää kuin välittömän mielihyvän tavoittelusta saatu. Kun lapsi luopuu omista haluisistaan ja vaatimuksistaan, hän saa palkinnoksi emotionaalisen hyväksynnän. (Keltikangas-Järvinen 2010, 144.)

4 Koira lapsen kaverina

4.1 Koiran ja lapsen suhteen merkitys

Koiran ja ihmisen välinen ystävyysuhde on ainutlaatuinen. Se on täynnä kiintymystä. Suhde perustuu rakkauteen ja luottamukseen, jonka olemme ajansaotossa oppineet, vaikka olemme lajeina aivan erilaisia. Koirasta on tullut ihmisen ystävä noin 12 000 vuotta sitten. (Crisp 2003, 7–10.) Koirien luottamus ja kiinnostus ihmisiä kohtaan on sitä voimakkaampaa, mitä enemmän niiden kanssa ollaan ja seurustellaan (Tengvall 1995, 77). Suomalaisissa kodeissa on lemmikkieläiminä yli 600 000 rekisteröityä koiraa (Ikäheimo 2013a, 5). Koira hankitaan ennen kaikkea ystäväksi, jolta odotetaan saavan turvaa, kiintymystä ja hyväksyntää (Kauhala 2000, 13). Jalostamalla ja valitsemalla erilaisia erityisominaisuuksia, ihmiset ovat muokanneet koirista erimuotoisia ja -kokoisia rotuja. Tarkoituksena on saada parhaasta ystävästä aina vain parempi. (Crisp 2003, 7–10.)

Useissa tutkimuksissa ihmisen ja eläimen välisiä suhteita tarkasteltaessa on havaittu yhteisinä piirteinä niin fyysisiä, psyykkisiä kuin sosiaalisia vaikutuksia. Kokemus eläimestä ja yhteisestä vuorovaikutuksesta syntyy usean eri aistin kautta: näön, kuulon, hajuaistin ja kosketuksen. Yhteinen vuorovaikutus eläimen kanssa ei kuitenkaan vaadi verbaalista ja kognitiivista puolta. Eläinten vaikutus voi näkyä muun muassa elämässä tarvittavien taitojen kehityksessä, empatiakyvyn kehityksessä, vastuunottamisen opettelussa sekä kyvyssä huolehtia toisista. (Ikäheimo 2013b, 136; Tengvall 1995, 374.) Karhin (2008) mukaan eläinten hyödyt tulevat esiin niin kotioloissa kuin lasten ja nuorten terapioissa ja kuntoutuksessa. Eläimiin voi ihastua, tutustua ja niistä voi oppia paljon, vaikka kotona ei olisi yhtään lemmikkieläintä (Tengvall 1995, 366).

Nykyään koiria käytetään enenevässä määrin myös esimerkiksi lukukoirina. Lukukoiran tavoitteena on saada lukemisesta niin mukavaa, että lapsi innostuu lukemaan enemmän, jolloin lukutaitokin paranee. Tämä puolestaan vahvistaa lapsen itsetuntoa, parantaa oppimiskykyä ja tarjoaa lapselle mahdollisuuden itsensä kehittämiseen. Yleensä elämässä keskitytään liikaa asioiden korjaamiseen, mutta koiran tarkoituksena on herättää sisäi-

nen motivaatio ja sitä kautta lapselle miellyttävä tilanne. Koiran avulla voidaan vaikuttaa lapsen positiiviseen minäkuvaan. (Ruotsalainen 2013, 13–14.)

McElroy (1997) puhuu kirjassaan muun muassa siitä, miten eläimistä on apua ihmisille jo vain sen vuoksi, että eläimet aidosti ovat sitä mitä ovat. Kampmanin (2003) artikkelissa psykoanalytikko Pohjamon mukaan yksi syy, miksi eläimet edistävät ihmisten terveyttä, on niiden tasapainottava vaikutus elämään. Ihmisten olisi hyvä ottaa eläimistä mallia siinä, miten eläimet elävät jokapäiväistä arkea juuri tässä ja nyt ja olemalla joka hetkessä aidosti läsnä. Lapset osaavat usein edellä mainitun asian aikuisia paremmin. Eläimiä ja lapsia yhdistää muun muassa tietynlainen viattomuus, mielikuvituksenisuus, seikkailunhalu sekä varaukseton rakkaus. Eläimet voivat saattaa lapset uudenlaisen kasvuun, viisauteen ja kypsyyteen. (McElroy 1997, 17, 31, 44; Garratt 2015, 11.)

Lemmikkien voidaan nähdä olevan hyviä ihmistuntijoita. McElroy (1997, 30, 37) puhuu muun muassa siitä miten eläimet näkevät ihmisen juuri sellaisena kuin hän on, ainutlaatuisena ja ilman valheita. Eläinten kanssa ihminen on aidoimmillaan, eikä yleensä piiloudu minkään tekaistun roolin tai valheen taakse. Tämä kannustaa ja auttaa ihmisiä pyrkimään aitouteen myös ihmissuhteissa ja eri kohtaamisissa. Aitous auttaa ihmistä vastaanottamaan kiintymystä, rakkautta, ystävyyttä sekä ymmärrystä.

Koiran hyödyt ovat selitettävissä esimerkiksi biologian näkökulmasta. Koirat saavat useimmiten ihmiset liikkumaan, nauramaan ja leikkimään. Näiden asioiden avulla elimistössä erittyy endorfiineja, jotka antavat ihmiselle hyvänolon ja tyydytyksen tunteen. Endorfiinit puolestaan vaimentavat eri puolilta kehoa tulevia hermoviestejä, joten ne voivat lievittää kipua ja ehkäistä stressiä, masennusta ja pahaa oloa. (Hallgren 1991, 19–20.) Esimerkiksi kortisoli auttaa elimistöä välttämään stressiä, tuomaan nopeasti energiaa, lisäämään vastustuskykyä, parantamaan muistia, parantamaan kivunsietokykyä sekä ylläpitämään elimistön sisäistä tasapainoa (Garratt 2015, 68–69). Surun ja ikävän lievittämisen lisäksi koirat voivat helpottaa ihmisen yksinäisyyden tunnetta. Aina on joku joka kuuntelee ja on läsnä. Koiran silittäminen rauhoittaa ja laskee sekä ihmisen että koiran verenpainetta. (Kauhanen 2000, 15; Luukko 2014a, 42.)

Koirilla on myös psykologisia vaikutuksia, joita parhaiten voivat hyödyntää kasvavat lapset. Lapset kehittyvät jatkuvasti ja kaikki mitä lapsuudessa tapahtuu vaikuttaa myö-

hemmin, esimerkiksi siihen kuinka lapsi kohtaa pulmia, suhtautuu stressiin, toimii sosiaalisesti ja hallitsee monia muita psykologisia toimintoja. Psykologisia ominaisuuksia ja reaktioita on harjoiteltava ja niiden pitää kypsyä lapsen kasvaessa. Maailmassa joutuu kohtaamaan paljon erilaisia vaikeuksia, joten kaikki myönteiset ja kielteiset kokemukset muokkaavat kasvavaa yksilöä. Koira voi toimia hyvänä vastapainona kielteisille vaikutteille, joille lapset ovat alttiita elämässään. Tämän toteutumiseksi on kuitenkin tärkeää huomioida, että koiran tulee olla hyvin hoidettu ja rakastettu sekä sitä tulee käsitellä ja kohdella oikein. (Hallgren 1991, 27–28, 30.) Eläimet voivat siis täyttää lapsen välittömiä psykologisia tarpeita ja olla samalla opettamassa esimerkillään vaistomaista käyttäytymistä (Sinkkonen 2013, 38).

Eläimeen on helppo liittää sellaisia ominaisuuksia, joita niissä ei suoranaisesti ole olemassa. Tämän kaltaiset ominaisuudet tekevät eläimestä lapselle yhdenlaisen mielikuvitusystävän. Eläin voi olla läsnäolollaan tyydyttämässä lohdutuksen ja läheisyyden tarpeita esimerkiksi lapsen ollessa stressaantunut. Tämä vaikutus ja merkitys on suuri erityisesti yksinäisille lapsille. (Sinkkonen 2013, 42.) Pohjamon mukaan eläimet luovat tärkeän yhteyden hoivaamiseen, sillä ihminen tarvitsee hoivatuksi tulemista ja toisten hoivaamista. Kun ihminen hoivaa ja hoitaa esimerkiksi koiraan tulee hän hoitaneeksi samalla myös itseään. (Kampman 2003; Tengvall 1995, 360.)

Koira tai jokin muu lemmikkieläin valmentaa lasta sosiaalisuuteen. Koira on ystävä, joka ei koskaan petä lasta. (Hallgren 1991, 35.) Koira hyväksyy ihmisen aina ehdoitta eikä arvostele tai tuomitse (Kauhala 2000, 14; Luukko 2014b, 35). Koira ei tee eroa ihmisten välillä, vaan on kaikkien kaveri (Stähle 2014, 10). Tällaiset kokemukset antavat ja vahvistavat lapsen itseluottamusta. Eläimet ovat lohduttavia, hyväksyviä ja ymmärtäväisiä sekä tarjoavat ystävyyttä, rakkautta ja tarpeellisuuden tunnetta. Saman asian ajavat myös mielikuvituseläimet, muttei kuitenkaan samoissa määrin kuin oikea eläin. (Hallgren 1991, 35.) Koirat voivat edesauttaa sosiaalisten suhteiden rakentamista muihin ihmisiin (Sinkkonen 2013, 38; Kauhala 2000, 17). Yleensä ihmisen suhde koiraan muistuttaa paljon suhdetta muihin ihmisiin. Jos ihminen ei ole kiintynyt koiraansa, on hänellä usein myös vaikeuksia ihmissuhteissaan. (Kauhala 2000, 14.)

Törmälehto (2013, 44–46) käsittelee artikkelissaan eläimen läsnäolon vaikutuksia lapsiryhmän toimintaan. Eläimellä on nähty olevan vaikutusta tilanteen ilmapiiriin vapautta-

miseen ja auttavan tätä kautta lapsia tutustumaan enemmän myös toisiinsa. Eläin koetaan ryhmässä luotettavana, turvallisena ja hyväksyvänä, mikä luo yhteiseen toimintaan myönteisen ilmapiirin. Lapsen voi olla helpompi ottaa ensin kontaktia eläimeen ja samalla seuralla muita lapsia. Eläimellä on nähty olevan aktivoiva ja innostava vaikutus, joka saa lapsiryhmän nopeammin yhteiseen keskusteluun ja leikkiin. Eläimen on koettu vaikuttavan ryhmän sisäisiin rooleihin, sillä jokainen voi ainakin mielessään turvautua sen hyväksyntään. Usein eläimet kiinnostuvat erityisesti aroista ja epävarmoista ihmisistä ja saattavat pyrkiä ottamaan kontaktia juuri näihin lapsiin. Eläimen kautta voidaan harjoitella myös erilaisia rooleja, kuten hoivaajaa. Eläin ryhmässä mahdollistaa läheisemmän kontaktin ja konkreettisen koskettamisen, sillä eläimeen on usein helpompi ottaa kontaktia kuin toiseen ihmiseen.

4.2 Koirat osana hyvinvointia

Koirat ja yleensäkin eläimet voivat vaikuttaa meihin ihmisiin hyvin syvästi ja täyttää monenlaisia tunnetarpeita. Tästä kertoo muun muassa ihmisen voimakas kiintyminen eläimiin. Ihminen joka pitää eläimistä voi kokea suurta hyvän olon tunnetta jo eläimen kanssa lyhyenkin kohtaamisen jälkeen. Se miksi eläin vaikuttaa usein myönteisesti ihmiseen ja ihminen vastavuoroisesti eläimeen, selittyy osakseen aivojen kemialla sekä erityisesti kiintymyshormoni oksitosiinin ja stressihormoni kortisolin toiminnalla. Oksitosiinin on tutkittu voimistavan sosiaalisia tunteita ja se osallistuu tunne-elämän säätelyyn tärkeissä vuorovaikutussuhteissa ja -tilanteissa. (Ikäheimo 2013b, 6–7; Laukkanen 2013, 22, 28.) Aina on kuitenkin hyvä muistaa, että kaikki kokemukset, keho- ja tunnevasteet eläinten vuorovaikutukselle ovat yksilöllisiä. Kaikki eivät tunne myönteisiä tunteita eläinten lähellä ollenkaan, vaan voi olla jopa päinvastoin. (Laukkanen 2013, 33.)

Koira näyttää siltä kuin se ymmärtäisi joka sanan, kun sille puhutaan. Koira höristää korviaan, kääntää päänsä kallelleen ja kuuntelee silmät pyöreinä. Yleensä koira kiinnittää tällöin enemmän huomiota äänenpainoihin kuin sanoihin. Tämä on kuitenkin monesta ihmisestä todella lohduttavaa – koira ymmärtää ja kuuntelee. (Hallgren 1991, 99.) Koiran ja ihmisen välinen side on luja, jota perustellaan koiran ainutlaatuisella tunne-elämällä, joka on hyvin lähellä ihmistä. Koira tuntee iloa, surua, pettymystä, vihaa ja muita tunteita. (Kauhala 2000, 14.)

Yhdessä koiran kanssa varttuvat lapset saavat kokea koirankin taholta kosketusta, huolenpitoa ja iloa. Pelkällä läsnäolollaan koira antaa seuraa ja turvaa. Tähän voi olla syynä muun muassa se, että eläimet ovat loistavia kuuntelijoita ilman neuvontaa ja tuomitsemista. Sen sijaan eläin huokuu rakkautta ja hyväksyntää ihmistä kohtaan. Koirien avulla lapset oppivat näyttämään tunteitaan, jonka takia he usein pärjäävät paremmin myös ihmissuhteissaan. Kuitenkaan koiran tuoma lämpö ja turvallisuus eivät voi korvata kasvattajien rakkautta ja huolenpitoa, mutta voi toimia korvikkeena silloin, kun kasvattajilla on liian vähän aikaa lapsilleen. Edellytyksenä kuitenkin, että lapsen ja koiran välinen suhde on hyvä. Koira osoittaa tunteensa aina aidosti ja suoraan. Se ei osaa peitellä tunteitaan. Ehkä tämä tunteiden aitous on syy siihen, miksi koirilla on erityinen kyky saada ihmiset hyvälle tuulelle. (Hallgren 1991, 31–32; McElroy 1997, 45.)

Lemmikinomistajat kokevat, että palkitsevinta eläimen kanssa yhteiselossa on molemminpuolinen kiintymyksen ja ymmärryksen tunne (Tengvall 1995, 367). Monille ihmisille elämällä on tarkoitus silloin, kun sen voi jakaa jonkun toisen kanssa. Joku kenen kanssa viihtyy, joka antaa iloa, kiintymystä sekä hauskoja hetkiä. Eikä sen tarvitse olla toinen ihminen. Koira on pätevä edellä mainittuun tehtävään joko lyhyiksi tai pitkiksi ajoiksi. Koira pystyy siis tarjoamaan ihmiselle kaikkea sitä, mikä lievittää yksinäisyyden tunnetta ja ahdistusta. Tämän lisäksi koira antaa elämälle tarkoituksen. Voidaan siis todeta, että koira on ihmisen paras ystävä. (Hallgren 1991, 52–53.)

Nykyisin koirien avulla edistetään ja tuetaan ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja oppimista yhä useammin sosiaali- ja terveysalalla. On huomattu, että koiran läsnäollessa motivaatio erilaisten harjoitteiden tekemiseen kasvaa. Koira voi motivoida tekemään erilaisia harjoituksia, joita ilman koira ei saataisi tehtyä. Ihmisellä on tarve silittää ja kommunikoida koiran kanssa. Tämä emotionaalinen motivaatio mahdollistaa pitkäkestoisien ja monipuolisten harjoitusten tekemisen. (Luukko 2014b, 32, 36.) Esimerkiksi koulumaailmassa on todettu, että sellaisina päivinä, jolloin koira osallistuu opetukseen, oppimistulokset paranevat (Luukko 2014a, 42). Koivusen ym. (2015, 30) mukaan positiivisiin kokemuksiin ja tunteisiin on helppo palata myös myöhemmin ja näin voidaan saavuttaa lapsen kiinnostus, vaikka motivaation herättäjä ei olisi konkreettisesti paikalla.

Toiminta koiran kanssa on monelle mielenkiintoisempaa ja merkityksellisempää kuin ilman koira tehtävät harjoitukset. Lisäksi koiran avulla voidaan tehostaa erilaisia aistikokemuksia ja kohottaa mielialaa. Koira myös rentouttaa ja rauhoittaa ihmistä. Koira voi helpottaa sosiaalista kanssakäymistä ja kommunikointia. (Luukko 2014b, 32–35.) Koiran avulla voidaan harjoitella tunneilmaisua sekä tunteiden tunnistamista. Lisäksi lapset voivat kehittää koiran avulla vuorovaikutustaitojaan sekä oman toimintansa ohjaamista. Koiran kanssa voidaan harjoitella oman käytöksen hallintaa. Lisäksi koira voi auttaa kehittämään ihmisen empatiakykyä sekä erilaisuuden, pettymysten ja kielteisten tunteiden käsittelyä. (Luukko 2014a, 42–43.) Voidaan siis todeta, että koiran läsnäololla on paljon vaikutusta ihmisen sosiaalis-emotionaaliseen puoleen (Luukko 2014b, 34).

4.3 Huomioonotettavia asioita lapsen ja koiran kohtaamisessa

On hyvä muistaa myös, että kaikki eivät koe eläinten läheisyyttä positiivisten tunteiden herättäjinä. Jotkut ihmiset pelkäävät koiria. Monesti koirapelon taustalla on omat huonot kokemukset koirista tai arkuus koiria kohtaan, jos niiden kanssa ei ole ollut paljon tekemisissä. Usein koirapelko aiheuttaa yleisen kielteisen asennoitumisen kaikkia koiria kohtaan. Koiriin kohdistuvat negatiiviset tunteet voivat johtua esimerkiksi oman elämän ongelmista, turhautumisista tai ärsyyntymisistä, jotka sitten heijastetaan yleisesti koiriin. (Hallgren 1991, 112; Laukkanen 2013, 33.) Myös koirilla voi olla pelkoja, joko synnynnäisiä tai opittuja. Kun koira on peloissaan, sen tavoitteena on pelastaa itsensä. Tällöin koira ei välttämättä käyttäydy kuten yleensä. (Tengvall 1995, 44.)

Pienillä lapsilla ei ole kykyä ymmärtää koiran kieltä tai signaaleja. Koirilla saattaa myös olla huonoja kokemuksia lapsista, jotka esimerkiksi nipistelevät tai retuuttavat niitä. Koirien voi myös olla vaikea kunnioittaa lapsia, koska heidän henkinen tai fyysinen voima ei riitä herättämään koiran luottamusta. Tämän takia on tärkeää, ettei pieniä lapsia ja koiria jätetä keskenään ilman valvontaa. Kyseessä on sellaiset osapuolet, jotka eivät täysin ymmärrä eivätkä kunnioita toisiaan. (Hallgren 1991, 88.)

Koirien ja ihmisen käyttäytyminen eroaa toisistaan jonkun verran. Ihminen osoittaa rakkauttaan syleilemällä ja halailemalla, kun taas koiralle syleily voi tuntua ahdistavalta tai painostavalta. Tämän takia koirat voivat väistellä lapsia, koska lapset tulevat monesti

halaillemaan ja muutenkin aivan lähelle koiraa. Meidän tulisi ihmisinä pystyä kunnioittamaan sitä, että koira on eri lajia kuin me ja sillä on omat lajiin kuuluvat tapansa käyttäytyä ja reagoida ympäristöön. (Hallgren 1991, 102.)

Joillakin koirilla voi olla käytöshäiriöitä, jotka usein johtuvat sairaudesta tai vammasta. Ongelmakäyttäytymisen taustalla voi olla esimerkiksi korvasairaudet, ruuansulatusvaivat, nivelviat, nielurisavaivat, näkövammata, sisäloiset, huonot hampaat tai sydänvika. Ongelmia voi myös ilmetä, jos koira on päivästä liian pitkiä aikoja yksin ja ilman virikkeitä. Koiran hyvinvoinnin kannalta liikkumavapaus, yhteydenpito ja kanssakäyminen ovat tärkeitä. Ihminen ei saa koskaan tietää mitä koiran pään sisällä liikkuu. Meidän tulee vain seurata koiran ulkoista käyttäytymistä ja signaaleja. Se, miten tulkitsemme koira, riippuu paljon omien tunteidemme ja kiintymyksen määrästä. (Hallgren 1991, 89–91, 99.)

Eläinten kanssa olemiseen vaikuttavat myös allergiat. Lemmikien suuren määrän vuoksi, eläinallergeeneja on lähes kaikkialla ympäristössä. Eläinallergeenit kulkeutuvat helposti ihmisten mukana vaatteissa ja kengissä paikasta toiseen. Eläimillä voi olla useita allergeeneja, jotka ovat merkityksellisiä allergian kannalta. Kaikissa koirissa on olemassa samat allergeenit, mutta niiden määrä on yksilöstä riippuvainen. Yleisimpiä eläinallergian oireita ovat muun muassa silmien vetistys, kutina ja punoitus, aivastelu sekä atooppinen ihottuma. (Valovirta 2013, 48–49, 52.)

5 Opinnäytetyön lähtökohdat

5.1 Tavoitteet, tarkoitus ja kohderyhmä

Päätimme toteuttaa opinnäytetyön toiminnallisena, koska halusimme tuoda varhaiskasvatuksen kentälle jotain konkreettista ja samalla kehittää omaa osaamista tulevina varhaiskasvattajina. Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena oli kehittää varhaiskasvatukseen konkreettinen työväline, jonka avulla varhaiskasvatuksen kentällä voidaan hyödyntää koiria. Konkreettisena tuotoksena syntyi Karvakamu-toimintavihko. Perehtyessä koirien käyttöön yleensäkin sosiaalialan kentällä, totesimme sen rajautuneen enemmän tiettyi-

hin asiakasryhmiin. Koirien hyödynnettävyys ja merkitys on jo todettu ja otettu käyttöön aktiivisemmin muun muassa vanhusten, kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien parissa (Tynkkynen 2015). Mielestämme kuitenkin koirien tuomat hyödyt ovat hyödynnettävissä yhtäläillä kaikissa muissakin asiakasryhmissä.

Toimintavihkon kehittämisessä mukana oli Joensuun kaupungin päiväkodin työntekijöitä, lapsia ja heidän vanhempiaan sekä Pohjois-Karjalan kaverikoirat. Jokaiselle Karvakamu-toimintatuokiolle osallistui 6–7 erityistä tukea tarvitsevaa lasta, jotka olivat 4–6-vuotiaita tyttöjä ja poikia. Lasten lisäksi jokaiselle toimintatuokiolle osallistui kaksi päiväkodin työntekijää havainnoimaan tuokioiden kulkua sekä koirien merkitystä lapsille. Työntekijät olivat erityislastentarhanopettaja sekä lastenhoitaja/päivähoitaja. Lisäksi keräsimme ideoita ja palautetta toiminnasta lasten vanhemmilta kyselyiden avulla. Yksi opinnäytetyön tavoitteista oli tehdä yhteistyötä eri toimijoiden kesken, jotta yhteistyö voisi jäädä elämään myös jatkossa ja koiria hyödynnettäisiin enemmän tulevaisuudessa varhaiskasvatuksen kentällä.

Valmiin toimintavihkon tarkoituksena on madaltaa varhaiskasvattajien kynnystä käyttää koiria osana varhaiskasvatusta. Ideana on, ettei koirien käyttö ja niiden hyötyjen hyödynnettävyys ole kiinni vain oikeiden koirien kanssa käydystä vuorovaikutuksesta. Ajatus on, että valmista toimintavihkoa voidaan käyttää varhaiskasvatuksessa sellaisenaan tai sitä voidaan soveltaa ryhmään sekä lasten ikätasoon sopivammaksi.

Meille toimintavihkon tekeminen antoi mahdollisuuden syventyä teorian ja käytännön kautta koirien käyttöön varhaiskasvatuksessa sekä sen tarjoamiin mahdollisuuksiin ja hyötyihin osana lasten kasvua ja kehitystä. Toimintavihkon kautta pystymme yhdistämään sosionomiopintoihin sisältyvän varhaiskasvatuksen sekä itselle merkityksellisen koiraharrastuksen. Lisäksi opinnäytetyömme tavoitteena oli syventää omaa osaamista erityistä tukea tarvitsevistä lapsista. Halusimme perehtyä siihen, mitä huomioita erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjaaminen vaatii sekä millaisia merkityksiä koirien käytöstä on heille. Tärkeänä tavoitteena pidimme myös ammattieettisyyden tiedostamisen, huomioimisen sekä pohtimisen koko opinnäytetyön prosessin ajan, sillä ne ovat keskeisessä roolissa sekä sosionomin ammattipätevyyttä että kasvatusalan eettisiä perusteita (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2013, 5; Stakes 2005, 16).

5.2 Toimeksiantajien kuvaus

Opinnäytetyömme toimeksiantajina ja yhteistyökumppaneita ovat Joensuun kaupungin päiväkotit (liite 1) sekä Pohjois-Karjalan kaverikoirat (liite 2). Tutkimusluvan työllemme saimme kyseiseltä päiväkodilta (liite 3). Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan päiväkodin toimintaa ohjaavia arvoja ovat tasavertaisuus, lapsilähtöisyys sekä kasvatuskumppanuus yhdessä lasten perheiden kanssa (Joensuun kaupunki 2012.) Nämä arvot ohjasivat myös meidän toimintaamme yhteistyötahojen kanssa. Opinnäytetyön tuotos ideoitiin ja suunniteltiin yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Alustavan tuotoksen testaukseen osallistuivat päiväkodin erityistä tukea tarvitsevista lapsista koottu pienryhmä.

Pohjois-Karjalan kaverikoirat toimivat yhteistyötahona ja mahdollistivat tuotoksen testausviikolla järjestetyn kaverikoirien vierailun päiväkodin pihalla. Kaverikoiratoiminta on Suomen Kennelliiton järjestämää toimintaa. (Kennelliitto 2016a; Ståhle 2014, 4.) Kaverikoiratoiminta on eläinavusteista toimintaa. Kaverikoira-nimeä voivat käyttää vain koirakot, jotka toimivat Kennelliiton ryhmissä. Kennelliiton kaverikoirat käyttävät työasunaan oranssia huivia. Kennelliiton kaverikoiratoiminta hyväksyttiin vuonna 2013 kansainvälisen AAI:N (Animal Assisted Intervention International) järjestön jäseneksi. Nykyään toiminnassa on mukana jo noin 1200 koirakkoa. (Kennelliitto 2016b; Kennelliitto 2016c.) Pohjois-Karjalan alueella toimii Joensuun Kaverikoirat, jonka toiminta-alueeseen kuuluu Joensuu, Liperi ja Kontiolahti. Joensuun Kaverikoiratoiminta on alkanut vuonna 2011. (Joensuun ympäristön kaverikoirat 2016.)

Kaverikoiratoiminnan tarkoituksena on ollut alusta saakka tuoda koirien positiiviset merkitykset mahdollisimman monelle ihmiselle. Toiminta tarjoaa mahdollisuuksia elämänlaadun parantamiselle ja pyrkii vaikuttamaan kokonaisvaltaisesti ihmisen hyvinvointiin. Kaverikoirat tuovat lämpöä ja iloa eri asiakasryhmille. Toiminnassa on mukana ihan tavallisia perhekoiria ja heidän omistajiaan. Toiminnassa ei siis ole kyse ammatillisesta terapiasta, vaan ilon ja lämmön tuomisesta ihmisille vapaaehtoisen toiminnan kautta. Koiranomistajat eivät siis ole vierailun aikana töissä, vaan tekevät käyntejä vapaaehtoisesti. Kaverikoirat tekevät vierailuja erilaisiin paikkoihin ja erityisryhmien, kuten vammaisten, vanhusten ja lasten pariin. Kaverikoiratoiminnassa mukana olevat toimijat ovat saaneet perehdytyksen ennen kuin saavat osallistua vierailuille. Perehdy-

tykseen kuuluu kaverikoirakurssimateriaaliin tutustuminen sekä koiran sopivuuden tarkistaminen. (Kennelliitto 2016b; Stähle 2014, 4–7.)

5.3 Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt aiheeseen liittyen

Aiheesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin tutustuessa, huomasimme aiheen kiinnostuksen lisääntyneen viime vuosien aikana. Eläinten ja ihmisten suhdetta on tutkittu aktiivisesti vasta reilu 30 vuotta. Tämän suhteen merkitystä terveyteen ja hyvinvointiin on kuitenkin tutkittu vähemmän. Varsinkin Suomessa tällaisia tutkimuksia on tehty hyvin vähän. (Honkanen 2013.) Honkanen (2013) on tutkinut eläimen ja ihmisen suhdetta pro gradu -tutkielmassaan. Tutkielmassa Honkanen on koonnut kirjallisuuskatsauksen kautta kattavan kuvan siitä, miten eläimen ja ihmisen välinen vuorovaikutus on yhteydessä ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin. Honkanen toteaa eläinten toimivan ihmiselle psyykkisen hyvinvoinnin tukijana sekä sosiaalisen tuen antajina. Muita Honkasen tutkielman perusteella nousseita positiivisia merkityksiä vuorovaikutuksesta eläinten kanssa ovat muun muassa stressitekijöiden väheneminen, fyysisen aktiivisuuden lisääntyminen sekä turvallisuuden tunteen kasvu. Parhaimmillaan ihmisen ja eläimen suhde oli tutkielman perusteella yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen.

Myös Kihlström-Lehtonen (2009) toteaa pro gradu -tutkielmassaan, joka käsittelee koirien vaikutusta ihmisen toiminnalliseen hyvinvointiin, että aiempaa tutkimustietoa aiheesta on melko vähän. Kihlström-Lehtonen keräsi tutkielmassaan kokemuksellista tietoa koiranomistajilta liittyen koiran tuomiin vaikutuksiin heidän elämäänsä ja sitä kautta heidän toiminnalliseen hyvinvointiin. Tutkielma toi esiin muun muassa koirien vaikutuksen koiranomistajien identiteetin kehittymiseen ja muodostumiseen. Koirat myös täyttivät ihmisten toiminnallisia tarpeita sekä auttoivat vaikeiden elämänvaiheiden aikana.

Opinnäytetyöt, joissa yhdistyvät koirat ja varhaiskasvatus ovat vielä harvassa. Enemmän koirien hyödyistä ja käytöstä on tehty opinnäytetöitä muihin sosiaalialan asiakasryhmiin liittyen. Aiheesta tehdyt opinnäytetyöt ovat suurimmaksi osin tutkimuksellisia. Esimerkiksi Hanna Könönen (2016) tarkastelee opinnäytetyössään varhaiskasvatuksen

ammattilaisten näkemyksiä koira-avusteisen työskentelyn vaikutuksista lasten sosiaaliin ja emotionaalisiin taitoihin. Hän keskittyy 3–5-vuotiaisiin lapsiin. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa, millaista hyötyä koirista voi olla varhaiskasvatuksessa. Tutkimustuloksista ilmenee, että koirasta on hyötyä erilaisissa tilanteissa. Nähdään, että koira voi opettaa lapselle vastuullisuutta, anteeksi pyytämistä ja antamista, eläinten kanssa toimimista sekä erilaisuuden kunnioittamista. Koettiin myös, että lapsen on helpompi kertoa asioitaan ja osoittaa hellyyttä koiralle. Erityistä hyötyä koirista ajateltiin olevan hoitoa aloittaville sekä syrjäänvetäytyville lapsille. Könönen toteaa opinnäytetyössään, että koira-avusteista työtä hyödynnetään varhaiskasvatuksessa vähän, mutta sitä olisi tärkeää kehittää eteenpäin.

Halonen ja Holopainen (2013) tekivät toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena esitteen kaverikoiratoiminnan mahdollisuuksista päiväkodissa. Kaverikoiria vai koirakavereita? -esitteen tavoitteena on kertoa, miten kaverikoiratoimintaa ja lasten aitoa kiinnostusta eläimiä kohtaan voidaan hyödyntää päiväkodissa. Lisäksi esite käsittelee miten kaverikoiratoiminta vaikuttaa lapsen kehitykseen ja kasvuun. Esitteessä kerrotaan myös, mitä tulee ottaa huomioon, kun suunnittelee päiväkotiin kaverikoiratoimintaa. Esitteeseen kerätty tieto on saatu learning -cafe menetelmällä päiväkodin työntekijöiltä sekä lisäksi lapsia on osallistettu kirjaamalla ylös heidän ajatuksiaan koirista ja he ovat saaneet piirtää koira-aiheisia piirrustuksia. Halonen ja Holopainen havaitsivat opinnäytetyössään, että lapset ovat kiinnostuneita koirista ja niillä on iso merkitys lapsille.

Löysimme myös tutkimuksia, joissa käsitellään eläimen käytön positiivisia vaikutuksia erityistä tukea tarvitsevien lasten sosiaalisessa käyttäytymisessä. Esimerkiksi O’Haire, McKenzie, Beck ja Slaughter (2013) tutkivat sosiaalisen käyttäytymisen lisääntymistä autistisilla lapsilla eläinten läsnäollessa. Vertailukohteena toimivat lasten lelut. Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia autististen lasten vuorovaikutusta. Tutkimukseen osallistui 99 lasta. Lapset jaettiin kolmen hengen ryhmiin, joissa jokaisessa oli yksi autistinen lapsi ja kaksi muuta lasta. Jokaista lapsiryhmää kuvattiin kolmella 10 minuutin tuokiolla, kun he leikkivät leluilla. Sen jälkeen heitä kuvattiin sama aika, kun he leikkivät eläinten kanssa. Tutkijat kirjasivat videoiden havainnot ja vertailivat tutkimusasetelmia keskenään. Tutkimuksesta ilmeni, että erityisesti autistiset lapset osoittivat enemmän sosiaalisia taitoja (puhumista, katsekontaktia sekä fyysistä kontaktia) sekä olivat sosiaalisempia muita lapsia kohtaan, kun läsnä oli eläimiä. Muita positiivisia vaikutuksia oli-

vat esimerkiksi hymyileminen ja nauraminen, jotka lisääntyivät eläinten läsnäollessa. Lisäksi eläinten läsnäolo vähensi keskittymistä itseän. Myös negatiiviset vaikutukset, kuten itkeminen ja valittaminen, olivat vähäisempää kun eläimet olivat läsnä.

6 Opinnäytetyön toteutus

6.1 Opinnäytetyön prosessin kuvaus

Toteutimme ja kuvaamme opinnäytetyömme prosessia Salosen (2013, 20) esittelemän konstruktivistista mallia mukaillen (kuvio 1). Lähdimme liikkeelle aloitusvaiheesta loppuvuodesta 2015, jolloin aloimme rakentamaan ideaamme opinnäytetyöstämme: sisällöstä, tarpeellisuuden perusteluista sekä mahdollisista mukana olevista toimijoista. Tätä vaihetta voidaan kuvata myös Vilkan ja Airaksisen mukaan (2003, 23) aiheanalyysiksi. Aihetta lähdettiin rakentamaan molempien yhteisen kiinnostuksen ja harrastuksen kautta. Tutkimme aiheesta tehtyjä aikaisempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä, mikä vahvisti meidän näkemyksiä opinnäytetyömme tarpeellisuudesta.

Kuvio 1. Opinnäytetyön prosessi konstruktivistista mallia mukaillen.

Omien ideoidemme tarkentumisen jälkeen otimme alkuvuodesta 2016 yhteyttä sähköpostitse Joensuun Kaverikoirien yhteyshenkilöön ja kysyimme heidän kiinnostustaan lähteä mukaan opinnäytetyöhömmme. Tapasimme Joensuun Kaverikoirien yhdyshenkilöä muutaman kerran kevään 2016 aikana, jolloin saimme vahvistuksen siitä, että Kaverikoiratoimintaa voisi hyödyntää enemmänkin varhaiskasvatuksen kentällä. Kun saimme varmistuksen, että Joensuun Kaverikoirat lähtevät meidän toimeksiantajaksemme, lähdimme etsimään toiseksi toimeksiantajaksi päiväkotia, jossa olisi erityistä tukea tarvitsevia lapsia sekä tarve tällaiselle koiratoiminnalle. Sopiva päiväkotitoimeksiantajaksi löytyi helmikuun 2016 aikana.

Suunnitteluvaiheessa teimme kirjallisen opinnäytetyösuunnitelman helmikuussa 2016. Selkeä ja huolellinen toimintasuunnitelma on hyvä tehdä, jotta opinnäytetyön idea ja tavoitteet voidaan osoittaa jo tässä vaiheessa harkituiksi ja perustelluiksi (Vilka ym. 2003, 26). Suunnitelman tarkoitus oli avata muun muassa aiheeseen liittyvää teoriaa, opinnäytetyöprosessimme vaiheita, tavoitteita, toimintaympäristöä, käytettyjä menetelmiä sekä dokumentointia. Tässä vaiheessa oli hyvä tiedostaa, että monet asiat voivat vielä muuttua. Huolellinen suunnittelu heti alkuvaiheessa oli kuitenkin tärkeää prosessin sujuvan etenemisen kannalta. (Salonen 2013, 17.)

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheen jälkeen lähdimme ideoimaan opinnäytetyön tuotosta yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa heidän tarpeitaan ja toiveitaan kuunnellen maaliskuussa 2016. Tässä vaiheessa tutustuimme lapsiin, joista muodostettiin pienryhmä toimintavihkon testausviikolle. Tätä vaihetta voimme kutsua prosessin esivaiheeksi, jossa siirryimme toimimaan kentälle. Huhtikuussa työstimme konkreettista toimintavihkoa, johon kokosimme erilaisia harjoituksia miten koiria voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Toimintavihkon kokoaminen piti sisällään teoriaan tutustumisen, harjoitusten valitsemisen ja muokkaamisen lapsiryhmään sopivaksi sekä videoiden valmistamisen. Tämän lisäksi valmistimme tässä vaiheessa pienryhmän lasten vanhemmille lupa- ja loppukyselyt (liite 4, liite 5). Päiväkodin henkilökunta tarkasti ja kommentoi toimintavihkon harjoitukset sekä lupa- ja loppukyselyt.

Viikkoa ennen Karvakamu-teemaviikkoa annoimme lupakyselyt pienryhmän lasten vanhemmille. Kyselyssä kerroimme mitä toiminta piti sisällään ja kysyimme vanhemmilta kyselykaavakkeen avulla luvan saivatko heidän lapsensa osallistua erilaisiin toi-

mintoihin teemaviikon aikana. Kyselyllä selvitimme myös, onko meillä lupa käyttää saamiamme havaintoja sekä mahdollisesti otettuja kuvia lapsista ja heidän tuotoksistaan myöhemmin Karvakamu-toimintavihkossa ja opinnäytetyössä. Kirjeessä tuotiin esille, ettei lasten henkilöllisyys tule missään vaiheessa esille ja että meitä sitoo ammattieettisesti vaitiolovelvollisuus.

Teemaviikko järjestettiin toukokuun 2016 lopussa. Karvakamu-teemaviikon aikana havainnoimme vihkon toimivuutta ja lapsia sekä keskustelimme päiväkodin henkilökunnan kanssa. Keskustelujen ja havaintojen ylös kirjaaminen kuuluivat myös työstövaiheeseen. Teemaviikon lopuksi annoimme pienryhmän lasten vanhemmille palautekyselyn. Työstövaiheessa korostui kaikkien toimijoiden osallisuus ja yhteinen tekeminen. Vaiheeseen liittyi olennaisena erilaisten menetelmien käyttö ja dokumentointitavat, jotta aineistoa saatiin mahdollisimman kattavasti ja sitä pystyttiin hyödyntämään opinnäytetyössämme.

Aineiston keräämisen ja tuotoksen testauksen jälkeen alkoi viimeistelyvaihe elokuussa 2016. Viimeistelyvaiheelle olimme varanneet aikaa syksyn 2016. Tämä vaihe sisälsi lähinnä itsenäistä työskentelyä työparin kanssa ja koostui lopullisen Karvakamu-toimintavihkon tekemisestä sekä opinnäytetyön kirjoittamista. Opinnäytetyön kirjoittamisen aloitimme Karvakamu-teemaviikon havaintojen teemoittelulla ja yhteen kokoamisella. Opinnäytetyön kirjoitusvaiheessa pyrimme hyödyntämään mahdollisimman paljon aiemmin tehtyä suunnitelmaa sekä siihen kerättyä teoretietoa.

Viimeinen vaihe sisälsi valmiin tuotoksen eli opinnäytetyön ja sen myötä syntyneen Karvakamu-toimintavihkon esittelyn ja koko prosessin päättämisen marraskuussa 2016. Tekemämme toimintavihko annetaan päiväkodin käyttöön opinnäytetyön arvioinnin ja hyväksymisen jälkeen. Salonen (2013, 20) painottaa arviointivaiheen merkitystä erottamalla sen kuviossa omaksi vaiheekseen. Meidän näkemyksemme mukaan arviointivaihe kulki matkassa kaikkien vaiheiden aikana. Arvioinnin kohteena on sekä syntynyt tuotos, itse opinnäytetyö sekä koko prosessi ja sen tuoma oppimiskokemus.

6.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisena. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä opas, kansio, kotisivu, ohje tai muu vastaava työelämään. Tuotoksen tarkoituksena on yleisesti palvella mahdollisimman kattavasti työelämän tarpeita. Toiminnallisessa opinnäytetyössä täytyy myös muistaa, ettei tuote tai opas vielä riitä opinnäytetyöksi, vaan se vaatii pohjaksi hyvän teoreettisen viitekehyksen ja tietoperustan. Hyvä tietoperusta johdattelee syvemmin aiheeseen sekä perustelee muun muassa tehtyjä aiheen rajaus- ja menetelmävalintoja. Toiminnallinen opinnäytetyö syntyy siis käytännön toteutuksen ja sen raportoinnin yhdistelmästä. (Vilka ym. 2003, 9–10.) Meillä tietoperusta kohdentuu valitsemaamme kohderyhmään varhaiskasvatukseen ja siellä toimiviin leikki-ikäisiin lapsiin, joilla on erityisen tuen tarvetta. Koska aiheenamme ovat koirat ja niiden hyödyt sekä käyttö lasten parissa, paneudumme näihin aiheisiin myös tietoperustassa. Tietoperustan kokonaisuudessaan on tarkoitus perustella valitsemaamme aihetta ja sen rajausta juuri erityistä tukea tarvitseviin lapsiin.

Itse tuotos ja sen toteutuksen tapa riippuu aina kohderyhmästä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä kohderyhmä on tärkeässä roolissa, minkä vuoksi sen määrittämiseen on hyvä paneutua. Kohderyhmää on myös hyvä käyttää työn arvioinnissa prosessin aikana ja varsinkin sen loppuvaiheessa. (Vilka ym. 2003, 30, 32, 40–41.) Karvakamu-toimintavihkoa suunnitellessamme lähetimme keskeneräisen tuotoksen välillä päiväkodin työntekijöille, jotta he saivat arvioida tuotoksen harjoituksen toimivuuden sekä soveltuvuuden erityistä tukea tarvitseville lapsille. Lisäksi arvioimme itse koko prosessin ajan tuotoksen soveltuvuutta kohderyhmäämme ajatellen.

Toiminnallisesta opinnäytetyöstä syntyvän konkreettisen tuotoksen tekemisessä tulee miettiä toteutustapaa, sisältöä ja ulkoasua. Tavoitteena on luoda usein uudenlainen tuote, joka eroaa muista aiemmin tehdyistä. Lisäksi tuotoksessa tulisi huomioida sen käytettävyys ja asiasisältö kohderyhmässä ja ylipäättään käyttöympäristössä. Tuotoksen olisi hyvä olla siis houkutteleva, persoonallinen, selkeä ja informatiivinen. Sen tekemisessä olisi hyvä ottaa huomioon kaikkien osapuolten eli myös työn toimeksiantajien mielipiteet ja ohjeistukset. (Vilka ym. 2003, 51–53.) Valmis Karvakamu-toimintavihko on kehitetty yhdessä päiväkodin työntekijöiden kanssa. Olimme toimintavihkoa suunnitellessa huomioon heidän ideansa ja toiveensa. Lopullisen toimintavihkon ulkoasusta py-

rimme tekemään houkuttelevan hyödyntämällä kuvia, symboleja sekä värejä. Lisäksi kiinnitimme huomiota tuotoksen ohjeistuksien selkeyteen.

Toiminnallisen opinnäytetyön raportissa on hyvä tulla esille miten tuotos ja toiminta ovat konkreettisesti syntyneet, miten tietoa on hankittu ja miten sitä on viety eteenpäin prosessin aikana. Raportissa tulee esitellä tuotoksen sisältö ja sitä koskevat käytännön huomiot. Opinnäytetyöraporttiin kuuluu myös lopullisen työn, koko prosessin, oman oppimisen ja ammatillisen kasvun arviointi ja pohdinta. (Vilka ym. 2003, 55–56.)

6.3 Käytetyt menetelmät

Käytämme toiminnallisessa opinnäytetyössämme kehittämistyön- ja tiedonhankinnan menetelmiä. Toiminnallisen opinnäytetyön kehittämismenetelmiin kuuluvat Salosen (2013, 22–23) mukaan erilaiset kehittämisen ja osallistamisen menetelmät. Näistä menetelmistä keskeisimpiä meidän työssämme olivat keskustelut sekä kokeileva toiminta, joka sisälsi alustavan toimintavihkon testauksen käytännössä lapsiryhmässä. Tiedonhankinnan menetelminä käytimme tässä opinnäytetyössä havainnointia, kyselyitä, aikaisempaa tutkimus- ja teorian tietoa sekä menetelmäkirjallisuutta.

Aluksi keräsimme teoriaa ja aineistoa aiemmista tutkimuksista, artikkeleista ja aihepiiriä koskevista kirjoista. Myöhemmin syvensimme tätä aineistoa kokeilevan toiminnan, keskustelujen ja havainnointien perusteella. Vilkan ym. (2003, 79) mukaan kerätyn aineiston on kokonaisuudessaan tarkoitus keskustella keskenään. Peilaamme siis omia ja työntekijöiltä kerättyjä havaintoja aiempiin tutkimuksiin ja näkemyksiin.

Havainnoinnin tarkoituksena on tehdä yksittäisiä aisteihin perustuvia havaintoja, jotka sitten dokumentoidaan kirjallisesti. Havainnoitsija saa näin tietoa lapsen mielenkiinnon kohteista, kokemuksista sekä kasvun ja kehityksen edistymisestä. Havainnoinnin avulla pystytään ymmärtämään asioita lapsen näkökulmasta. Toiminnan suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi perustuvat havainnointiin. Havainnointia tekevän kasvattajan on tärkeää pystyä tekemään havaintoja sekä lapsista, ryhmästä että toimintaympäristöstä. Kasvattaja voi havainnoida lasta jossakin tietyssä tilanteessa kokonaisvaltaisesti tai keskittyä johonkin lapsen kehityksen osa-alueeseen (Koivunen ym. 2015, 16, 18–19.)

Meillä havainnointi perustui strukturoituun havainnointiin, jossa käytimme apuna ennalta laadittua havainnointirunkoa (liite 6). Strukturoitu havainnointi on etukäteen suunniteltu ja havainnoija ei osallistu toimintaan vaan keskittyy vain havainnointiin (Koivunen ym. 2015, 56). Havaintoja tehtiin sekä meidän että kahden työntekijän toimesta. Omat havainnot teimme ohjauksen ohessa. Vuorotellen toinen meistä oli ohjausvastuussa, jolloin toinen toimi enemmän havainnoijan roolissa. Työntekijät puolestaan eivät osallistuneet toimintaan vaan keskittyivät havainnointiin taka-alalta. Meidän sekä työntekijöiden havainnointi keskittyi sosiaalisiin sekä emotionaalisiin taitoihin. Koivunen ym. (2015, 19–20) mukaan havainnoitavan asian voi pilkkoa vielä yksityiskohtaisemmin, kuten mekin teimme havaintojen kohdentamiseksi.

Havainnoinnin kohteeksi valikoitui erityistä tukea tarvitsevista lapsista koottu 6–7 lapsen pienryhmä. Koimme, että ryhmän koko oli sopiva myös siksi, että se mahdollisti ohjauksen lisäksi keskittymisen havainnointiin ja dokumentointiin. Dokumentointi tarkoittaa todellisuuden mahdollisimman tarkkaa kuvaamista, esimerkiksi kirjaamalla tai videoimalla (Koivunen ym. 2015, 77). Jalkautuminen työelämään auttoi meitä pääsemään läheisempään kosketukseen tutkimamme aiheen osalta, sillä pääsimme käytännössä kokeilemaan koirien käyttöä ja sen merkitystä lapsille.

Yhtenä aineistonkeruutapana käytimme keskustelua/haastattelua. Toteutimme haastattelut keskustelunomaisesti niin lasten kuin työntekijöiden kanssa. “Keskustelusta” tekee kuitenkin haastattelun sille tyypilliset piirteet: osapuolten välinen luottamuksellisuus, ennalta suunniteltu tilanne ja rakenne sekä molemmilla osapuolilla selkeät roolit; haastattelija toimii aloitteen tekijänä, ohjaajana ja motivoijana (Eskola & Suoranta 2008, 85–86). Keskustelutilanteessa kävimme lähinnä läpi suullisesti työntekijöiden havaintoja teemaviikon ajalta. Teemaviikon päätteeksi kysyimme myös lapsilta vapaasti keskustellen mitä mieltä he olivat koira-aiheisesta viikosta ja tekemistämme harjoituksista.

Ennen teemaviikon alkamista kysyimme lasten vanhemmilta lupakyselyn ohessa millaisia kokemuksia heidän lapsillaan on koirista. Kyselystä selvisi, että kahdella lapsella oli kotona koira, muutamalla lapsella oli kokemusta koirasta tuttavapiirin kautta ja osalla ei ollut ollenkaan kokemusta koirista. Teemaviikon jälkeen kysyimme vanhemmilta lopukyselyllä millaisia kokemuksia ja merkityksiä lapset saivat viikon aikana koirista. Kyseessä oli strukturoitu kysely, jolloin kaikilla oli kyselyssä samat tarkat kysymykset

(Eskola ym. 2008, 86). Kyselyssä oli kolme erilaista kysymystä, joihin sai vastata omin sanoin. Kyselyn laatimisessa on tärkeää, että kysymykset vastaavat ja niitä voi vertailla aiemmin asetettuihin tavoitteisiin (Vilka ym. 2003, 60). Loppukyselystä selvisi, että toiminta oli ollut lapsille mielekästä ja päiväkotiin oli mukava tulla joka päivä teema- viikon aikana. Lisäksi samanlaista toimintaa toivottiin useammin päiväkotiin.

7 Tuotos ja tulokset

7.1 Karvakamu-toimintavihko

Opinnäytetyön tuotoksena teimme toimeksiantajapäiväkotiin Karvakamu-toimintavihkon (liite 7). Päädyimme tekemään toimintavihkon osana opinnäytetyötämme, koska koemme, että valmis materiaali madaltaa kynnystä lähteä kokeilemaan uusia asioita ja harjoituksia lasten kanssa. Toimintavihkon tarkoituksena on painottaa sitä, ettei koiriin tutustuminen ja siihen liitetty toiminta aina tarvitse tai tarkoita vain ja ainoastaan oikeiden koirien kanssa olemista (kuva 1). Mielikuvituksella ja luovuudella voidaan saada samankaltaisia hyviä kokemuksia (Hallgren 1991, 35).

Kuva 1. Koirien hoitoon tutustumista lelukoiran avulla (Kuva: Katja Pitkänen).

Karvakamu-toimintavihko on toiminnallisia harjoituksia sisältävä kokonaisuus, joka on suunniteltu erityisesti varhaiskasvatuksen käyttöön. Harjoitukset on suunnattu 4–6-vuotiaille lapsille, mutta sitä voi yhtä hyvin soveltaa muillekin ikäryhmille. Toimintavihkon tarkoituksena on tutustuttaa lapsia koiriin sekä nähdä koirien käytön mahdollisuudet osana varhaiskasvatusta. Tavoitteena on tuottaa lapsille kokemuksia koirista ja niiden kanssa toimimisesta. Pyrimme myös madaltamaan kynnystä käyttää koiria osana varhaiskasvatusta.

Toimintavihko on rakennettu koostuvaksi viidestä erilaisesta kokonaisuudesta. Jokaisella kokonaisuudella on oma teemansa ja tavoitteensa, jonka ympärille eri harjoitukset on suunniteltu. Harjoitusten yhteisenä tavoitteena on lapsen kasvun ja kehityksen kokonaisvaltainen tukeminen. Tarkoituksena on korostaa lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehitystä, kuten yhdessä toimimista, tunteiden tunnistamista ja itseilmaisua. Harjoitusten avulla pyritään lisäämään lasten omaa osallisuutta, toimijuutta ja luovuutta. Harjoitusten kautta lapsi voi turvallisesti tutustua koiriin ja niiden hoitoon sekä ilmaista omia tunteuksiaan.

Jokainen harjoituskokonaisuus alkaa teemaan virittävällä videolla. Videot ovat meidän kuvaamia ja editoimia. Videoilla esiintyy koiria ja ihmisiä lähipiiristämme. Videot on valmistettu yksinoikeudella päiväkodin käyttöön. Videon aikana ja sen jälkeen lasten kanssa keskustellaan videon herättämistä ajatuksista. Jokaiseen videoon liittyen on koottu erilaisia harjoituksia lasten kanssa tehtäväksi. Nämä on jaoteltu alku-, pää- ja loppuharjoituksiin. Jokaiseen harjoitukseen on mainittu sen viitteellinen kesto-aika sekä tarvittavat materiaalit. Harjoituksiin voi käyttää aikaa vapaasti lasten ja ryhmän ikä- ja kehitystasoon nähden. On tärkeää, että jokaisella kerralla/harjoituksella varataan aikaa siihen, että lapset saavat itse kertoa ja perustella omia valintojaan sekä esitellä tekemiään tuotoksia. Mukavan lisän harjoituksiin saa ottamalla mukaan jonkun koiramaskotin, esimerkiksi pehmolelun, joka kulkee mukana kaikissa harjoituksissa. Maskottiin voidaan tutustua yhdessä; sille voidaan keksiä taustatarina, nimi ja mistä se pitää.

Vaikka harjoitukset on rakennettu Karvakamu-toimintavihkossa kokonaisuudeksi, voi niitä työstää myös yksittäisinä harjoituksina pidemmällä aikavälillä. Toimintavihkoa voidaan käydä läpi esimerkiksi teemaviikko-tyyppisesti, jolloin jokaisena päivänä on uusi teema ja harjoituskokonaisuus sekä viikko voi huipentua kaverikoirien vierailuun.

Toimintavihkossa pyrimme kannustamaan ohjaajia muokkaamaan ja soveltamaan harjoituksia tarpeen ja lapsiryhmän mukaan. Meidän mielestämme tärkeintä kuitenkin Karvakamu-toimintavihkon käyttämisessä on ohjaajan oma innostus ja mielikuviutus!

7.2 Toimintavihkon testaus

Tuotoksen luonnosta testattiin käytännössä keväällä 2016, jolloin järjestimme karvakamu-teemaviikon päiväkodissa. Teemaviikon aikana ohjasimme toimintavihkon sisältämiä harjoituskokonaisuuksia pienryhmälle. Pienryhmä koostui erityistä tukea tarvitsevista lapsista. Nämä lapset oli integroitu muuhun lapsiryhmään. Ryhmän kokosimme yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Testauksen tarkoituksena oli kokeilevan toiminnan avulla kokeilla käytännössä harjoitusten sopivuutta ja toimivuutta sekä havainnoida millaisia merkityksiä koirien hyödyntämisestä osana varhaiskasvatusta voisi olla.

Tuokiot toteutettiin aamupäivisin päiväkodin tiloissa ja ne olivat kestoltaan 40–60 minuuttia. Tuokiot aloitettiin aina samassa tilassa, ryhmän aamupiirihuoneessa. Lapset saivat valita vapaasti paikkansa omien tuntemusten mukaan. Päiväkodin henkilökuntaa oli mukana tuokioilla, koska osa lapsista tarvitsi henkilökohtaista tukea. Lisäksi tuttu aikuinen toi tilanteeseen turvaa ja rauhoitti mikäli tunteet nousivat välillä pintaan. Tuokioiden aikana vaihdoinme välillä huonetta tarvittavien materiaalien ja tilojen vuoksi. Esimerkiksi kädentaitoja teimme ryhmätilassa ja liikunnallisia harjoituksia jumppasalissa. Viimeinen kerta alkoi tuttuun tapaan aamupiirihuoneesta, jonka jälkeen siirryimme ulos tapaamaan kaverikoiria. Viikon aikana saimme toimintaan uusia ideoita alustavaan suunnitelmaan lapsilta ja heidän vanhemmiltaan. Esimerkiksi eräs perhe ehdotti, että lapset saisivat ottaa jonakin päivänä oman lelukoiran mukaan päiväkotiin ja niille pidettäisiin näyttely. Tämän jälkeen toiminnassa oli mukana tutun maskottikoiran lisäksi jokaisen lapsen oma lelukoira.

Tuokioilla mukana olleen työntekijän lisäksi toimintaa oli havainnoimassa koko ajan päiväkodin erityislastentarhanopettaja tai lastenhoitaja. He tekivät tuokioilta kirjallisia havaintoja meidän etukäteen laatimaan havainnointirunkoon. Havainnointirungossa oli nimetty neljä teemaa: sosiaaliset taidot (empatia, hienotunteisuus, yhteistyötaidot), tun-

teet (itsevarmuus ja itsesäätelytaidot; omien tunteiden ilmaiseminen, uusiin tilanteisiin reagointi), vuorovaikutus (toisten huomioiminen, keskusteluihin osallistuminen, tilanne-taju ja keskittymiskyky) sekä muita havaintoja/huomioita.

Teemat keskittyivät sosiaalisiin ja emotionaalisiin taitoihin, koska perehtyessämme aiempiin tutkimuksiin koirien tuomista hyödyistä, huomasimme, että koiran tuomat hyödyt ovat merkityksellisimmät juuri näillä osa-alueilla (O`Haire ym. 2013). Havainnointirungon muita havaintoja/huomioita -kohta antoi mahdollisuuden vapaampaan havainnointiin. Tuokioiden jälkeen kirjasimme myös itse omat havaintomme havainnointirunkoon. Havainnoinnissa tärkeää on kiinnittää huomiota siihen, että havainnot kirja-taan objektiivisena tietona eikä havainnoitsijan omana tulkintana (Koivunen ym. 2015, 63).

Valmiiksi laadittu havainnointirunko helpotti jälkikäteen havaintojen käsittelyä ja nii-den teemoittelua. Työntekijät tekivät jokaiselta tuokiolta havainnot omaan havainnointi-runkoon. Havainnoissa oli sekä koko pienryhmää koskevia havaintoja että henkilökoh-taisia havaintoja lapsista. Teemaviikon jälkeen työntekijät kokosivat omat havaintonsa yhteen kahdelle A4-paperille. Lisäksi teimme omia havaintoja, joita oli kaksi A4-paperia. Teemaviikon jälkeen teemoitimme vielä työntekijöiltä ja meiltä tulleet ha-vainnot sosiaalisiin ja emotionaalisiin taitoihin sekä ohjaukseen liittyviin huomioihin. Kirjoitimme ensiksi kaikki havainnot tietokoneelle yhteen tiedostoon, jonka jälkeen lähdimme siirtelemään havaintoja sopivien otsikoiden alle. Näin saimme kaikki havain-not jäsenneiltyä selväksi kokonaisuudeksi. Teemaviikon aikana keräsimme ylös lapsilta tulleet kommentteja ja mietteitä, joita hyödynsimme opinnäytetyössämme havainnollis-tamaan tuloksia. Lisäksi haluamme lainauksien avulla korostaa ja tuoda esille lasten näkökulmaa.

7.3 Karvakamu-teemaviikon havainnot

7.3.1 Sosiaaliset taidot

Pienryhmän lapsilla useimmilla on sosiaalis-emotionaalisia vaikeuksia, mitkä näkyvät päiväkodin arjessa päivittäin. Lapset tarvitsevat paljon omaa tilaa, aikaa ja säännöllisiä toimintatapoja. Karvakamu-teemaviikon tuokioilla tehtiin monia positiivisia havaintoja lasten yhteistyötaitojen parantumisesta. Tuokioiden koirateema ja koiramaskotin läsnäolo paransivat lasten yhteistyötaitoja, koska huomio kiinnittyi lelukeiriin eikä pelkästään omaan itseen ja muiden lasten läsnäoloon. Lapset myös pystyivät olemaan vierekkäin harjoituksissa ja harjoitusten aikana, vaikka pienryhmässä oli lapsia, joiden on vaikea sietää kaveria lähellä. Esimerkiksi tyynyleikissä pystyttiin jakamaan hyvinkin pieni alue monen lapsen ja aikuisen kanssa sopuisasti, sillä huomio kiinnittyi jokaisen leikkijän lelukeiraan ja pelin luomaan tunnelmaan. Pelin tarkoituksena oli löytää jokaiselle ihmiselle ja lelukeiralle paikka tyynyltä ja tyyny vähenevät pelin edetessä. Pelin onnistumiseen vaikutti varmasti se, että oman paikan sijasta tärkeintä oli saada paikka jokaiselle lelukeiralle; niin omalle kuin kaverinkin.

“Minusta koirat on siks kivoja, ku ne osaa leikkiä ja on hauskoja.” –Poika 5v.

Oli hienoa huomata, miten tuokioiden hyvä tunnelma tarttui myös muuhun päiväkodin arkeen. Esimerkiksi erityistä tukea tarvitseva lapsi ilmaisi voivansa leikkiä tänään toisen lapsen kanssa, mikä on hänelle tavallisesti haastavaa. Lapset pystyivät ottamaan itsensä lisäksi myös toiset lapset paremmin huomioon ja esimerkiksi jakamaan harjoituksissa tarvittavia välineitä keskenään. Lapset jaksoivat kuunnella toistensa puheenvuoroja keskimääräistä paremmin. Lisäksi koirateemaa hyödynnettiin muutenkin päiväkodin arjessa esimerkiksi rauhoittamaan ruokailutilanteita. “Pehmokoirat jääneet mukaan arkeen, ne ovat vastassa aamulla, vieressä ruokailuissa, mukana levolla” (Erityislastentarhanopettaja 2016).

Lapset arvostivat aidosti toistensa antamia malleja ja esiteltyä tuotoksia, eikä toisia lähdetty arvostelemaan. Lisäksi lapset maltoivat odottaa omaa vuoroaan erilaisissa harjoituksissa sekä kaverikeirien vierailun aikana. Esimerkiksi temppuradalla jokaisen tuli

odottaa, että edellä menevä lapsi sai rauhassa opettaa koiralleen esteen. Pienryhmä ei ollut myöskään aiemmin osannut rakentaa ohjaajan avustuksella tempurataa, mutta lelukoirien kanssa tehtävä onnistui heiltä. Jokainen sai käydä vuorotellen viemässä oman lelukoiransa kanssa yhden esteen paikoilleen haluamaansa kohtaan, jolloin yhteistyöllä saimme rakennettua kokonaisvaltaisen tempuradan. Teemaviikon aikana myös lapset, joiden on ollut vaikea osallistua ohjattuun toimintaan, lähtivät mukaan Karvakamu-tuokioille.

“Nää koirat on niin ihania lutusia.” –Tyttö 5v.

7.3.2 Emotionaaliset taidot

Teemaviikon aikana kävimme läpi kuinka koiria hoidetaan, tulkitaan ja kohdataan. Lapset pystyivät toimimaan annettujen ohjeiden mukaan kaverikoirien vierailun aikana. Vierailun aikana lapset osoittivat hellyyttä kaiken kokoisia ja näköisiä koiria kohtaan. Kuitenkin osa lapsista arasteli aluksi etenkin isoja koiria, mutta uskaltautui silittämään koiraa yhdessä aikuisen kanssa (kuva 2). Tärkeää oli antaa jokaiselle lapselle oma aika lähestyä ja tutkia koiria.

Kuva 2. Koiran silittäminen yhdessä turvallisen aikuisen kanssa (Kuva: Katja Pitkänen).

“Nämä tuntuu kädessä hauskalta ja vähän oudolta, mutta käsi tuntee paljon” –Poika 4v.

Päiväkodin erityislastentarhanopettajan (2016) mukaan pienryhmän erityistä tukea tarvitseville lapsille tunnetyöskentely ja -ilmaisu ovat haastavia. Kuitenkin teemaviikon aikana lapset osoittivat kiintymystä lelukoiriin. Vaikka lapsella oli omat tunteet pinnassa tai huono päivä, niin silti lelukoiran hoitaminen, koskettaminen ja silittäminen osattiin tehdä hellästi. Myös sellainen lapsi, jonka on tavallisesti vaikea huomioda toisia lapsia, osasi osoittaa hellyyttä lelukoiralle. Lelukoirien avulla lapset osoittivat hellyyttä myös toisilleen. Esimerkiksi lapset leikkivät, että oma lelukoira nuolaisee kaverin poskea.

“Jos tää ois nyt koira, nii tämäkin kaipaa hellyyttä ja hoivaa.”-Tyttö 5v.

Jokainen harjoituskokonaisuus alkoi teemaan virittäytyvällä videolla koirista. Videot motivoivat lapset toimintaan ja loivat harjoituskerroille tutun rutiinin. Videoita katsoessaan lapset osoittivat iloisia tunteita. Koirien kautta oli hyvä keskustella ja jatkaa keskustelua erilaisista tunteista ja asioista. Esimerkiksi yhdellä tuokioilla esittelimme mistä maskottikoiramme pitää, tämän jälkeen lapset osasivat kertoa mistä he pitävät, kun heilätä sitä kysyttiin. Lapset osasivat kertoa myös miltä heistä tuntuu, kun tapahtuu jotain sellaista mistä itse ei pidä. Koirateeman avulla lapset olivat motivoituneita pitkäkestoisesti. Osa tuokioista venyi kestoltaan pitkiksi ja sisälsivät haastavampiakin harjoitteita, mutta koirien avulla lapset oli helppo motivoida aina mukaan toimintaan ja uusiin harjoituksiin.

“Mahtavan mukavaa, ku oon nähny niitä koiravideoita.” –Poika 5v.

Eräällä pienryhmän lapsista on kielellisiä vaikeuksia. Hänen oli tuokioilla vaikeampi ymmärtää ohjeistuksia ja kysymyksiä, mikä vaikeutti muun muassa keskusteluihin ja esittelyihin aktiivisesti osallistumista. Lapsi oli kuitenkin kiinnostunut koirista ja harjoituksista. Vaikka puheen tuottaminen oli hänelle vaikeaa, hän pystyi ja uskaltautui matkimaan koirien haukkumista leikissä ja eläytymään tilanteeseen aidosti. Usealla pienryhmän lapsista on vaikeuksia toimia itsenäisesti erilaisissa tilanteissa. Yleensä uusissa ja vaativammissa tilanteissa lapsi tarvitsi vahvasti aikuisen läsnäoloa ja tukea, jotta pystyi tekemään valintoja ja hallitsemaan tunteitaan. Kuitenkin esimerkiksi yksi harjoitus

oli tempurata, jonka kävimme lasten kanssa ensin yhdessä läpi; miten tempuradalla kuljetaan ja mitä missäkin esteellä tehdään. Tämän jälkeen lapset lähtivät vuorotellen suorittamaan tempurataa itsenäisesti oman lelukoiransa kanssa. Päiväkodin työntekijät olivat hämmästyneitä, miten lapset pystyivät suorittamaan niin pitkän tempuradan itsenäisesti monta kertaa. Koemme, että on tärkeää, ettei ohjaaja tee liikaa ennakkoletuksia lapsiryhmästä, vaan hän lähtee aidosti innostaen ohjaamaan erilaisia ja uusia harjoituksia. Lisäksi ohjaajan tehtävänä on motivoida lapsia mukaan toimintaan kiinnostavilla aiheilla ja toimintatavoilla.

7.3.3 Ohjaajana tuokioilla

Ohjaajana oli hienoa huomata, miten paljon lapsia kiinnostava ja motivoiva teema/aihe saa jo aikaan. Päiväkodin erityislastentarhanopettaja (2016) jäi pohtimaan, kuinka saada hyödynnettyä viikon aikana havaitut positiiviset huomiot myös jatkossa, etteivät ne jäisi vain tähän yhteen viikkoon. Lisäksi totesimme, että nykypäivän lapsilla tietokone toimii hyvänä motivoijana. Aloitusb videot herättivät lasten kiinnostuksen. Lapset pystyivät keskittymään toimintaan ja kuuntelemaan ohjeita, kun aihe ja uudet ohjaajat saivat innostumaan mukaan. Motivoituminen ja innostus näkyivät muun muassa energian kohdistamisena harjoitteiden tekemiseen, eikä ylimääräiseen touhuamiseen tai toisten lasten ärsyttämiseen. Selkeän teeman kautta oli helppoa käydä paljon eri asioita läpi, kuten toisten huomioimista, tunteita sekä hoivaamista. Toiminnallinen ja vaihteleva työskentelytapa koettiin hyväksi, sillä se piti lasten mielenkiinnon yllä pitkään.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa on tärkeää, että tuokiot on rakennettu erilaisista ja vaihtuvista harjoituksista. Toiminnan vaihtelevuus ja siirtyminen paikasta toiseen tuokion aikana tukevat erityisesti keskittymisen ja tarkkaavaisuuden haasteista kärsiviä lapsia. Lisäksi on tärkeää suunnata lasten ajatukset tulevaan ja muutenkin pyrkiä ohjaamaan lapsia positiivisen kautta. (Erityislastentarhanopettaja 2016.) Kävimme jokaisen harjoituskokonaisuuden alussa kuvien avulla läpi tuokioiden rakenteen, jolloin jokainen lapsi tiesi, mitä tänään tulee tapahtumaan. Kuvista hyötyvät erityisesti lapset, joilla on toiminnan ohjauksen, hahmotuksen tai kielenkehityksen haasteita (Erityislastentarhanopettaja 2016). Lisäksi kuvat lisäsivät ja auttoivat ylläpitämään motivaatiota. Pyrimme

välttämään turhaa kieltämistä ja ei -sanojen käyttöä. Kiinnitimme huomion tekemiseen ja motivoimme sitä kautta lasta oikeaan toimintaan.

Koimme tuokioiden ohjauksen pienryhmälle toimivaksi ratkaisuksi. Toki samoja harjoitteita voisi tehdä myös isommalle porukalle tai lasten yksilöohjauksena. Pienryhmä tarjosi hyvät mahdollisuudet harjoitella ryhmässä toimimista toisten lasten kanssa. Lisäksi lapsille pystyttiin tarjoamaan yksilöllistä huomiota sekä riittävästi aikaa ja tilaa. Pienryhmä mahdollisti tarttumisen lapsilta heränneisiin keskusteluaiheisiin. Päiväkodin erityislastentarhanopettaja (2016) totesi, että tällainen toiminta voisi auttaa ryhmäytymisessä esimerkiksi syksyllä, kun uudet ryhmät aloittavat toimintaansa. Pehmoeläimet voisivat olla mukana toiminnassa ja päiväkodin arjessa alusta asti.

Tuokioilla näkyi kenellä lapsista oli aiempaa kokemusta koirista. Sellaiset lapset olivat itsevarmempia koirista puhuttaessa sekä heidän otteensa olivat varmempia, kun hoidimme niin leluksia kuin oikeitakin koiria. Teemaviikon aikana kaikkien lasten itsevarmuus ja kiinnostus koiria kohtaan kasvoi. Saimme lapsilta paljon positiivista palautetta ja kyselyitä voisiko koiraviikko olla myös ensi viikolla.

8 Pohdinta

8.1 Johtopäätökset

Eläimet voivat vaikuttaa positiivisesti ilmapiirin vapautumiseen. Mielestämme tämä on yksi merkittävä syy miksi eläimiä olisi hyvä hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Ilmapiirin vapautuminen helpottaa lapsia tutustumaan toisiinsa. Eläin koetaan ryhmässä luotettavana, turvallisena ja hyväksyttävänä, mikä luo yhteiseen toimintaan myönteisen ilmapiirin. Lapsen voi olla helpompi ottaa ensin kontaktia eläimeen ja samalla seuralla muita lapsia. Eläin ryhmässä mahdollistaa myös läheisemmän kontaktin ja konkreettisen kosketamisen, sillä eläimeen on usein helpompi ottaa kontaktia kuin toiseen ihmiseen. (Törmälehto 2013, 44–46.) Tämä vaikutus näkyi myös tekemisissä havainnoissa lapsista teemaviikon aikana. Ne lapset, joiden on ollut vaikea osallistua ohjattuun toimintaan,

lähtivät mukaan Karvakamu-tuokioille. Lisäksi toisten lasten lähellä oleminen fyysisesti onnistui tavallista paremmin.

Karvakamu-teemaviikon tuokioilla tehtiin monia positiivisia havaintoja lasten sosiaalisten-, emotionaalisten- ja vuorovaikutustaitojen parantumisesta. Esimerkiksi jo lapsia kiinnostava koirateema ja koiramaskotin läsnäolo paransivat lasten yhteistyötaitoja. Yksi tärkeimmistä havainnoista oli se, miten lapset pystyivät ottamaan itsensä lisäksi myös toiset lapset paremmin huomioon. Lisäksi lapset jaksoivat kuunnella toistensa puheenvuoroja keskimääräistä paremmin. Ikäheimo (2013b, 136) ja Tengvall (1995, 374) toteavatkin, että eläinten vaikutus on monipuolinen. Niiden vaikutus voi näkyä muun muassa elämässä tarvittavien taitojen kehityksessä, empatiakyvyn kehityksessä, vastuunottamisen opettelussa sekä kyvyssä huolehtia toisista. Tuokioiden positiivisten havaintojen nähtiin siirtyvän muuhunkin päiväkodin arkeen. Koivunen ym. (2015, 30) toteavatkin, että erikoistilanteiden synnyttämiin elämyksiin ja tunteisiin on helppo palata myöhemmin ja niillä voidaan saavuttaa lapsen kiinnostus muissakin tilanteissa eikä pelkää itse sen hetkisen toiminnan tai tilanteen aikana.

Karvakamu-teemaviikon tuokioilla ja niiden harjoitusten aikana tehtiin havaintoja myös siitä, miten lapset maltoivat odottaa omaa vuoroaan. Tämä onnistui lapsilta tavallista paremmin, ilman suurempia kiistoja. Oman vuoron odottaminen vaatii lapselta kompromissien tekemistä ja toisten ihmisten tietynlaista arvostamista. Tällaisessa tilanteessa lapsen tulee oppia viivyttämään omien tarpeiden tyydytystä sekä löytää uusia muotoja tarpeilleen. (Keltikangas-Järvinen 2010, 143–144.)

Teemaviikon aikana lapset osoittivat kiintymystä lelukoiriin, vaikka pienryhmän erityistä tukea tarvitseville lapsille tunneyöskentely ja -ilmaisu ovat tavallisesti haastavia. Ikäheimon (2013b, 6–7) ja Laukkasen (2013, 22, 28) mukaan koirat ja yleensäkin eläimet voivat vaikuttaa meihin ihmisiin hyvin syvästi ja täyttää monenlaisia tunnetarpeita. Tästä kertoo muun muassa voimakas kiintyminen eläimiin. Ihminen joka pitää eläimistä voi kokea suurta hyvän olon tunnetta jo eläimen kanssa lyhyenkin kohtaamisen jälkeen.

Vaikka lapsilla oli omat tunteet pinnassa tai huono päivä, niin silti lelukoiran hoitaminen, koskettaminen ja silittäminen osattiin tehdä hellästi. Myös sellainen lapsi, jonka on tavallisesti vaikea huomioida toisia lapsia, osasi osoittaa hellyyttä lelukoiralle. Luukko

(2014a, 42, 43) toteaakin artikkelissaan, että koiran avulla voidaankin harjoitella tunteilmaisua sekä tunteiden tunnistamista. Koiran kanssa voidaan harjoitella ja kehittää oman käytöksen hallintaa. Lisäksi koira voi auttaa kehittämään ihmisen erilaisuuden, pettymysten ja kielteisten tunteiden käsittelyä. Voidaan siis todeta, että koiran läsnäololla on paljon vaikutusta ihmisen sosiaalis-emotionaaliseen puoleen (Luukko 2014b, 34).

Lelukoirien avulla lapset osoittivat hellyyttä myös toisilleen. Lapset harjoittelivat leikisti koiran hoitamista ja silittämistä, silittäen kaveria. Lisäksi omalla lelukoiralla osoitettiin hellyyttä toista lasta kohtaan, kun lelukoira leikisti nuoli kaverin poskea. Pohjamon mukaan eläimet luovat tärkeän yhteyden hoivaamiseen, sillä ihminen tarvitsee hoivatuksi tulemista ja toisten hoivaamista. (Kampman 2003; Tengvall 1995, 360.) Koirien avulla lapset oppivat näyttämään tunteitaan, jonka takia he pärjäävät paremmin myös ihmissuhteissaan (Hallgren 1991, 31–32; McElroy 1997, 45).

Lapset osoittivat hellyyttä kaverikoirien vierailun aikana kaiken kokoisia ja näköisiä koiria kohtaan. Meistä oli tärkeää, että mukana oli erilaisia koiria. Havaitimme isompien koirien lähestymisen ja niiden silittämisen olevan osalle lapsista todella jännittävä tilanne. Huomasimme myös, että sellaiset lapset, joilla oli aiempaa kokemusta koirista, olivat itsevarmempia koirista puhuttaessa sekä niitä hoitaessa. Yhdessä koiran kanssa varttuvat lapset saavat kokea koirankin taholta kosketusta, huolenpitoa ja iloa. Pelkällä läsnäolollaan koira antaa seuraa ja turvaa. (Hallgren 1991, 31–32; McElroy 1997, 45.) Teemaviikon aikana kuitenkin kaikkien lasten itsevarmuus ja kiinnostus koiria kohtaan kasvoi. Eläimiin voi ihastua, tutustua ja niistä voi oppia paljon, vaikka kotona ei olisi yhtään lemmikkieläintä (Tengvall 1995, 366).

Totesimme teemaviikon aikana, että koirien kautta oli hyvä lähteä käsittelemään erilaisia tunteita ja asioita sekä keskustella niistä. Esimerkiksi yhdellä tuokiolla kerroimme mistä koiramaskotti pitää. Tämän jälkeen lapsilta kysyttiin, mistä he itse pitävät. Kysymys irrallisena ja siihen vastaaminen oli monelle lapselle haastavaa, mutta koiran kautta sen hahmottaminen ja omien tuntemuksien sanoittaminen onnistuivat jo paremmin. Lapset osasivat kertoa myös miltä tuntuu, kun tapahtuu jotain sellaista mistä itse ei pidä. Sinkkosen (2013, 42) mukaan lapsen on mahdollista samaistua eläimiin. Eläimeen on helppo liittää sellaisia ominaisuuksia, joita niissä ei suoranaisesti ole olemassa. Tämän kaltaiset ominaisuudet tekevät eläimestä lapselle yhdenlaisen mielikuvitusystävän.

Koirateema todettiin toimivaksi ja sen avulla lapset olivat motivoituneita pitkäkestoisesti. Koirien avulla lapset oli helppo motivoida aina mukaan toimintaan ja uusiin harjoituksiin. Yksi perustelu tälle voi olla, että koira voi motivoida tekemään erilaisia harjoituksia, joita ilman koira ei saataisi tehtyä. Ihmisellä on usein jonkinlainen tarve silittää ja kommunikoida koiran kanssa. Tämä emotionaalinen motivaatio mahdollistaa pitkäkestoisten ja monipuolisten harjoitusten tekemisen. Lisäksi toiminta koiran kanssa on monelle mielenkiintoisempaa ja merkityksellisempää kuin ilman koira tehtävät harjoitukset. (Luukko 2014b, 35, 36.) Koiran tarkoituksena on herättää sisäinen motivaatio ja sitä kautta lapselle miellyttävä tilanne. Lapsi voi kehittää itseään ja taitojaan koiran avulla, joka puolestaan vaikuttaa lapsen itsetuntoon ja positiiviseen minäkuvaan. (Ruotsalainen 2013, 13–14.)

Koimme erilaisten harjoitteiden ja ennen kaikkea koirateeman yleensäkin toimivan erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa tukien ja auttaen heidän kehitystään. Yhtenä esimerkkinä tästä voisi olla lapsi jolla on kielellisiä vaikeuksia. Vaikka puheen tuottaminen oli hänelle vaikeaa, hän pystyi ja uskaltautui matkimaan koirien haukkumista leikissä. Tähän vaikutti mahdollisesti se, että koira voi helpottaa sosiaalista kanssakäymistä ja kommunikointia (Luukko 2014b, 35). Usealla pienryhmän lapsista on myös vaikeuksia toimia itsenäisesti erilaisissa tilanteissa. Lapset kuitenkin esimerkiksi pystyivät vuorotellen suorittamaan temppuradan itsenäisesti oman lelukoiraansa kanssa. Luukko (2014a, 42–43) toteaaakin, että koiran avulla voidaan kehittää lapsen oman toiminnan ohjaamista, sillä koira tarjoaa jo pelkällä läsnäolollaan turvaa.

8.2 Prosessin etenemisen arviointi

Opinnäytetyön tekeminen kokonaisuudessaan oli erittäin antoisa ja opettavainen prosessi. Pitkän prosessin kautta opimme ottamaan vastuuta ja viemään yhdenlaisen prosessin päämäärätietoisesti alusta loppuun. Koska aihe oli meille merkityksellinen ja sen oli itse saanut kohdentaa itseä kiinnostavaan aiheeseen, motivaatio ja oppimisenhalu olivat korkealla ensimmäisistä ideoinneista aina opinnäytetyöseminaariin saakka.

Mielestämme haasteellisinta prosessin aikana oli aihepiirin selkeä rajaaminen sekä tekemiemme valintojen perusteleva. Oma innostus aihetta kohtaan vaikeutti aihepii-

riin rajaamista, sillä helposti lähti tutkimaan aihetta turhankin laajasti ja kattavasti. Tietoperustaan kattavasti tutustuminen ja teemaviikon havainnot antoivat perusteluita miksi aiheemme on ajankohtainen ja merkityksellinen. Teemaviikon jälkeen myös tietoperustaa oli helpompi lähteä rajaamaan juuri meidän aihetta vastaavaksi.

Koimme, että toimeksiantajilla oli työssämme iso merkitys, sillä heidän kiinnostus ja kannustus toimintaamme kohtaan auttoi jaksamaan ja panostamaan työhön entistä enemmän. Olemme tyytyväisiä siitä, että yhteiset sopimus ja lupa-asiat järjestyivät viivytyksettä ja tätä myötä pääsimme melko nopeasti suunnittelemaan yhdessä itse tuotosta ja sen toteutusta. Olemme kiitollisia, että yhteistyö sujui hyvin kaikkien osapuolten kanssa ja jokainen oli valmis auttamaan meitä aina tarpeen tullessa. Tiedämme, että työkentällä aikataulujen yhteensovittaminen voi tuottaa haasteita. Onneksi jokaiselta osapuolelta löytyi joustavuutta, mikä auttoi prosessin eteenpäin viemisessä suunnitellun aikataulun mukaan.

Saimme huomata, miten tärkeää hyvä suunnittelu on. Käytimme alkuvuodesta aikaa ja ajatusta opinnäytetyösuunnitelman tekemiseen, mistä oli paljon hyötyä myöhemmin itse opinnäytetyötä kirjoittaessa. Kevään aikataulu oli meillä melko tiukka ja vaati paljon järjestelmällisyyttä. Olemme kuitenkin tyytyväisiä, että saimme opinnäytetyön toiminnallisen osion järjestettyä keväällä, jolloin tuotoksen hiomiselle, havaintojen tarkemmalle tarkastelulle ja opinnäytetyöraportin kirjoittamiselle jäi kunnolla aikaa syksyille.

Toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen tuntui meistä molemmista hyvin luontevalta. Itse tuotos Karvakamu-toimintavihko syntyikin melko kivuttomasti, sillä opinnot kokonaisuudessaan olivat antaneet hyvän lähtökohdan toiminnallisten harjoitusten ja kokonaisuuksien suunnitteluun, rakentamiseen sekä ohjaamiseen. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa oli meistä antoisaa sekä antoi uusia ja erilaisia näkökulmia lähestyä aihettamme. Lisäksi koko prosessi oli hienoa saada käydä läpi yhdessä työparin kanssa, jonka kanssa pystyi jakamaan matkan varrella heränneet ajatukset ja tunteet. Uskomme, että opimme ja saimme itsestämme enemmän irti yhdessä, kuin mitä jos olisimme tehneet saman yksin.

Vaikka koimme suunnitelmamme olleen hyvä, muuttui se matkan varrella paremmin tarpeisiin ja toimintaan sopivaksi. Esimerkiksi aineiston ja havaintojen keruuta varten

meillä oli mietittynä useampia erilaisia menetelmiä, joista kuitenkin osasta luovuimme niiden laajuuden ja turhan tutkimuksellisen luonteen vuoksi. Päädyimme lopulta panostamaan selkeään havainnointiin toiminnan ohessa. Havainnoinnin apuna toimiva havainnointirunko auttoi havaintojen selkeää teemoittelua myöhemmässä analysointivaiheessa.

Tietoperustaa kerätessä huomasimme, että teoriaa ja tutkimuksia koira-aiheesta löytyi, mutta ne olivat suurelta osin englanninkielisiä tai melko vanhoja lähteitä. Vieras kieli tuotti hieman haasteita ja haastoi etsimään tutkimuksia laajemmin. Haasteita toi myös luotettavien lähteiden löytäminen, sillä pyrimme välttämään mahdollisimman pitkälle sekundäärilähteiden käyttöä ja suosimaan uudempia tutkimuksia aiheesta.

Mielestämme on hyvä, että meillä oli käytössä erilaisia menetelmiä. Osa menetelmistä toimi paremmin kuin toiset ja niistä sai enemmän aineistoa itse opinnäytetyöhön. Esimerkiksi aluksi käytimme paljon aikaa havainnointirungon tekemiseen ja muotoiluun, koska tiedostimme, että se toimisi meidän keskeisimpänä tiedonhankinnanmenetelmänä. Kysyimme päiväkodin työntekijöiltä mielipiteitä ja ajatuksia sen rakenteesta ja toimivuudesta. Loppujen lopuksi sekä meidän että päiväkodin työntekijöiden mielestä havainnointirunko palveli tarkoitusta ja rajasi havainnointia sopivasti. Lupakysely oli meidän mielestä informatiivinen ja selkeä. Lupa-asiat oli kysytty mahdollisimman vaittomasti, mutta kuitenkin niin, että me saimme kaiken tarvittavan selville. Lapsen mahdollisuus osallistua teemaviikolle motivoi vanhempia palauttamaan lupakyselyn ajallaan.

Vaikka arvioimme prosessia itse pitkin matkaa, olisi ollut mukava saada enemmän palautetta pienryhmän lasten vanhemmilta teemaviikosta. Vain parin lapsen vanhemmat palauttivat jakamamme loppukyselyn. Vanhempien ja lasten yhteinen palaute olisi voinut tuoda uusia näkökulmia toiminnasta ja sen merkityksestä. Tiedostimme kuitenkin jo alussa, että toiminnan loputtua kyselyn vastausmäärä voi olla toivottua pienempi. Koska emme saaneet vanhemmilta niin paljon palautetta kuin olisimme halunneet, koemme, että oma arviointimme korostui entisestään. Koimme toimivaksi, että keskityimme arvioimaan erikseen sekä tuotosta että opinnäytetyötä, mutta myös katsomaan ja arvioimaan näitä yhtenä isona prosessina ja kokonaisuutena.

8.3 Tavoitteiden toteutuminen ja oma oppiminen

Meidän mielestämme opinnäytetyön aihe oli ajankohtainen, sillä nykyään koirien käytöstä ja niiden hyödyistä puhutaan paljon ja esimerkiksi lukukoirat ovat yleistymässä kirjastoissa ja kouluissa niiden positiivisten vaikutusten ansiosta (Ruotsalainen 2013, 12). Haluaisimme itse hyödyntää koiria tulevaisuudessa työelämässä ja tämän prosessin aikana saadut havainnot ja tieto vahvistivat käsitystä koirien tuomista mahdollisuuksista. Lisäksi toivomme, että varhaiskasvatuksen kentällä yleisesti nähtäisiin koirien käyttö positiivisena lisänä osana jokapäiväistä tavoitteellista kasvatusta ja arkea. Uskomme, että positiiviset havainnot teemaviikolta vahvistavat tätä näkemystä ainakin toimeksiantajapäiväkodissa ja osoittivat, että koirien hyödyt voidaan saavuttaa myös ilman oikeita koiria.

Toiminnallisen opinnäytetyön yhtenä suurimpana tavoitteena oli kehittää jotain konkreettista varhaiskasvatuksen kentälle viemiseksi. Teoriaan ja tutkimuksiin perehtymisen, toimeksiantajien kanssa käytyjen keskusteluiden sekä yhdessä päiväkodin työntekijöiden kanssa tehtyjen havaintojen perusteella kehitimme Karvakamu-toimintavihkon. Koimme tärkeäksi tuotoksen käytännön testauksen lapsiryhmässä, jolloin saimme kokemuksen ja palautteen myötä kehitettyä toimintavihkosta mahdollisimman toimivan. Mielestämme saimme rakennettua Karvakamu-toimintavihkosta hyvin toimivan ja helposti sovellettavan työvälineen, jota jokainen varhaiskasvattaja pystyy käyttämään työssään. Ulkoasultaan tuotos on mielestämme selkeä ja on helppo käyttää eri tavoin arjessa lasten kanssa.

Opinnäytetyö toi meille paljon lisää tietoa ja osaamista koirista ja niiden käytöstä. Myös tieto lapsen kasvusta ja kehityksestä syventyi sekä kokemus erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjaamisesta kasvoi. Koska suoritimme perusopinnot lisäksi lastentarhanopettajan kelpoisuuden, saimme paljon kokemusta ja tietoa yleensä varhaiskasvatuksen arjesta. Opinnäytetyö mahdollisti oman oppimisen syventämisen ja kohdentamisen meitä vielä erityisesti kiinnostavaan puoleen.

Opinnäytetyöprosessi opetti prosessin hallintaa. Prosessimme oli hyvin pitkäkestoinen, jonka takia vastuunotto ja suunnittelu korostuivat kaikissa prosessin vaiheissa, jotta prosessi eteni suunnittelussa aikataulussa. Oli kuitenkin hienoa huomata, että jokainen pro-

sessinvaihe tuki toinen toistaan, joista ajallaan rakentui selkeä kokonaisuus. Kokonaisuutena prosessi opetti ongelmanratkaisukykyä ja joustavuutta. Esimerkiksi eri osapuolien aikataulujen yhteensovittaminen oli välillä haastavaa. Kuitenkin näistä pienistä haasteista huolimatta, olemme tyytyväisiä, että saimme lisää kokemusta moniammatillisesta työskentelystä.

Opinnäytetyöprosessimme myötä meissä on tapahtunut ammatillista kasvua. Teema- viikkoa järjestäessä tuntui, että olemme tasavertaisia yhteistyökumppaneita päiväkodin työntekijöiden ja Kaverikoirien yhteyshenkilön kanssa. Opiskelijan rooli jäi taka-alalle ja olimme itse vastuussa omasta työskentelystä sekä koko toiminnan järjestämisestä. Työskentelyn myötä olemme sisäistäneet sosionomin kompetensseja käytännössä sekä olemme ymmärtäneet entistä konkreettisemmin, että sosiaalialan työssä kaiken lähtökohta on eettisyys.

8.4 Luotettavuus ja eettisyys

Sosionomin ammattipätevyudessa keskeisessä roolissa on ammattieettisyys. Voidaan sanoa, että sosiaalialan työ perustuu ja on saanut alkunsa eettisten kysymysten pohtimisesta. Eettistä harkintaa tarvitaan erilaisissa työtilanteissa, joita määrittävät taloudelliset, moraaliset sekä poliittiset vaatimukset. Sosiaalialan ammattilainen on henkilökohtaisesti vastuussa tekemistään eettisistä ratkaisuista ja valinnoista. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2013, 5,11.) Tulevina varhaiskasvatuksen kasvattajina oman työn arvioiminen ja pohtiminen auttavat toimimaan tietoisesti ammatillisesti sekä eettisesti oikeiden toimintaperiaatteiden mukaisesti. Myös valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on varhaiskasvatuksen yhdeksi keskeisistä sisällöistä nimetty eettinen orientaatio. Kasvattajan on siis tärkeä tiedostaa oma kasvattajuus sekä sitä ohjaavat eettiset periaatteet ja arvot. (Stakes 2005, 16, 28.)

Pyrimme koko opinnäytetyömme prosessin ajan kiinnittämään huomiota luotettavuuteen ja eettisyyteen. Luotettavuuden ja eettisyyden pohdinta oli mukana jo aiheen valinnassa ja sen tarkemmassa ideoinnissa. Sama pohdinta jatkui kohti konkreettista toiminnallista tuotosta ja sen esittelyä ja tarkastelua itse opinnäytetyössä. Oli tärkeä tiedostaa, että meillä oli tiettyjä ennako-oletuksia koirien hyödyistä, jotka eivät kuitenkaan saa-

neet vaikuttaa ratkaisevasti lopullisiin havaintoihin. Meillä molemmilla on lemmikkinä koira, joten tiedostamme, että sillä on ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin merkittävä vaikutus. Esimerkiksi yksilöasiakasharjoittelussa toinen meistä otti oman koiransa joillekin tapaamisista mukaan. Nuori tyttö oli muuten hyvin ujo ja rajoittunut, mutta koiran kanssa hän oli kuin eri tyttö: hän höpötteli koiralle omasta elämästään, osoitti läheisyyttä sekä nauroi ääneen.

Pyrimme lisäämään luotettavuutta perehtymällä kattavasti aiempiin tutkimuksiin sekä aiheeseen liittyvään teoriaan. Kattava tietoperusta ja aiemmat tutkimukset tukivat opinnäytetyötämme ja tavoitteitamme. Luotettavuutta lisäsi myös opinnäytetyöprosessin aikana tehty tiivis yhteistyö Pohjois-Karjalan kaverikoirien ja toimeksiantajapäiväkodin lasten, työntekijöiden ja vanhempien kanssa. Yhteisten keskusteluiden kautta saimme opinnäytetyöhömmme muiden näkökulmia, mielipiteitä ja havaintoja. Luotettavuutta lisää myös se, että testasimme alustavaa toimintavihkoa käytännössä. Testauksen jälkeen pystyimme tekemään toimintavihkoon vielä muutoksia tulevaisuuden käyttöä ajatellen, niin että se varmasti tukisi sen käyttö tavoitteita ja olisi mahdollisimman helposti käyttöön otettava osaksi varhaiskasvatuksen työtä.

Teimme molempien toimeksiantajien kanssa toimeksiantajasopimukset. Päiväkodilta pyydettiin myös tutkimuslupa toimintaa koskien. Lisäksi teimme yhteistyötä niiden perheiden kanssa, joiden lapset osallistuivat opinnäytetyöhömmme. Saimme luvat Karvakaamu-teemaviikon toimintaan osallistumisesta jokaisen lapsen osalta lupakyselyn avulla. Keräsimme vanhemmilta palautetta teemaviikon jälkeen, koskien lasten kokemuksia teemaviikolta. Tarkoitus oli, että vanhemmat olisivat vastanneet palautteeseen yhdessä lapsen kanssa keskustellen. Koimme tärkeäksi eettisyyden kannalta, että säilytimme anonymiteetin päiväkodin, päiväkodin työntekijöiden sekä toimintaan osallistuvien lasten osalta. Tämän vuoksi emme mainitse missään vaiheessa päiväkodin nimeä. Vaikka meillä on lupa käyttää lapsista ja lasten tuotoksista ottamiamme kuvia, emme tuo esille lasten nimiä.

Oman toiminnan kokonaisvaltainen reflektointi ja dokumentointi olivat merkittävässä roolissa koko prosessimme ajan muun muassa ottamalla kuvia sekä kirjoittamalla havainnot ja reflektoinnit kirjalliseen muotoon yhteen tiedostoon. Näin pystyimme muuttamaan toimintaamme tai esimerkiksi toimintavihkon harjoituksia jos huomasimme,

ettei jokin asia tai toimintamalli toimi. Mielestämme myös se, että Karvakamu-toimintavihko on hyödynnettävissä kokonaisvaltaisesti varhaiskasvatuksen kentälle lisää luotettavuutta.

8.5 Jatko- ja kehitysideat

Opinnäytetyömme tuotoksena syntynyt Karvakamu-toimintavihko on suunniteltu helposti muokattavaksi ja sovellettavaksi, jotta sitä voidaan hyödyntää kokonaisvaltaisesti varhaiskasvatuksen kentällä. Pyrimme selkeillä ohjeistuksilla, tarvittavien materiaalien listaamisella sekä ohjeajoilla varmistamaan, että kuka tahansa kasvattaja pystyy ohjaamaan harjoituksia. Mielestämme toimintavihkoa voi hyödyntää yhtä hyvin muiden asiakasryhmien kanssa. Kokemuksemme mukaan eläinteeman avulla voidaan käsitellä laajasti erilaisia tilanteita, tunteita ja kokemuksia. Vaikka toimintavihko on suunniteltu yhdelle viikolle, voisi sitä laajentaa myös pidemmälle aikavälille samalla syventäen aiheita entisestään.

Karvakamu-toimintavihko kuten koko opinnäytetyömme keskittyi koiriin. Toimintavihkoa voisi kehittää jatkossa muihin eläimiin. Esimerkiksi meidän Karvakamu-toimintaviikon aikana lapsilta tuli idea, että tulevaisuudessa voisi olla myös “kissa- tai kaniviikko”. Olisi mielenkiintoista, jos muiden eläinten hyödyntämisestä tehtäisiin havaintoja siitä, millaisia merkityksiä niillä on lapsille. Mielestämme kaikilla eläimillä on samanlaisia positiivisia vaikutuksia ihmisiin. Toivomme, että mahdollisimman moni kasvattaja ja sosiaalialan ammattilainen lähtisi hyödyntämään eläimiä työssään. Näemme, että tämä vaatii ennakkoluulotonta perehtymistä asiaan sekä rohkeaa kokeilemistä.

“Nyt on yksi ihana viikko takana, mutta vielä pitäis olla kaks tai kolme lisää!” –Poika 5v.

Lähteet

- Ahvenainen, O., Ikonen, O. & Koro, J. 2002. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. Vantaa: Dark Oy.
- Crisp, M. 2003. Kaverina koira. Mitä lapset haluavat tietää koirasta. Ali-Raatikainen, A. (suom.) Helsinki: Egmont Kustannus Oy Ab.
- Erityislastentarhanopettaja. 2016. Joensuun kaupunki. Haastattelu 10.5.2016.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Garratt, G. 2015. Your dog and you. Understandings the canine psyche. England: Hubble and Hattie.
- Hallgren, A. 1991. Ihmisen paras ystävä. Jyväskylä: Gummerus.
- Halonen, S. & Holopainen, M. 2013. KAVERIKOIRIA VAI KOIRAKAVEREITA? Kaverikoira-toiminnan mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Kareliammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Heinämäki, L. 2000. Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Honkanen, T. 2013. Turpaterapiaa ja karvaista kaveruutta: Ihmisen ja eläimen välinen suhde sekä eläinten koetut vaikutukset hyvinvointiin ja elämäntyytyväisyyteen. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Psykologian pro gradu -tutkielma.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Edufin.
- Ikäheimo, K. 2013a. Eläimen ja ihmisen suhde. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.). Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 5–9.
- Ikäheimo, K. 2013b. Koira-avusteinen lasten ja nuorten yksilöpsykoterapia. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.). Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 135–149.
- Joensuun kaupunki. Varhaiskasvatus ja koulutustoimi. 2012. Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012. <http://www.joensuu.fi/documents/11127/58109/Joensuun+kaupungin+varhaiskasvatussuunnitelma.pdf/960d25ef-d73c-4dd5-90d7-6ce41aa18987>. 1.9.2016.
- Joensuun ympäristön kaverikoirat. 2016. Info. <http://joensuunymparistonkaverikoirat.blogspot.fi/p/blog-page.html>. 1.9.2016.
- Juusola, M. 2012. Levottomat aivot. ADHD ja asperger vahvuuksina. Helsinki: Otava.
- Kampman, L. 2003. Hyvää oloa - lemmikkieläimistä!! Yle. Akuutti. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2003/02/04/hyvaa-oloa-lemmikkielaimista>. 16.9.2016.
- Karhi, T. 2008. Lemmikit ja terveys. Tohtorilla on asiaa. Terve media Oy. <http://www.tohtori.fi/?page=3830134&id=1087034>. 16.9.2016.
- Kauhala, K. 2000. Koiran villit sukulaiset. Juva: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1999. Aggressiivinen lapsi. Miten ohjata lapsen persoonallisuuden kehitystä. Helsinki: Otava.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kennelliitto. 2016a. Kennelliitto on koira-alan asiantuntija. <http://www.kennelliitto.fi/kennelliitto-on-koira-alan-asiantuntija>. 8.2.2016.

- Kennelliitto. 2016b. Kaverikoirien historia Suomessa.
<http://www.kennelliitto.fi/koirat/kaverikoirat/kaverikoirien-historia-suomessa>. 8.2.2016.
- Kennelliitto. 2016c. Kaverikoirat tuovat iloa ja elämyksiä.
<http://www.kennelliitto.fi/kaverikoirat>. 8.2.2016.
- Kihlström-Lehtonen, H. 2009. Minä ja koirani: Koiran vaikutus toiminnalliseen hyvinvointiin. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Toimintaterapian pro gradu -tutkielma.
- Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korhonen, T. 2004. Lapsen neuropsykologinen kehitys. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.). Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell Oy, 42–59.
- Kuorelahti, M. 2001. Käyttäytymisen ongelmat ja niiden luokittelu. Teoksessa Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Vehmas, S. (toim.). Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. Jyväskylä: PS-kustannus, 123–135.
- Könönen, H. 2016. Rauhoittavia rapsutuksia. Koira lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen tukena varhaiskasvatuksessa. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Vehmas, S. 2001. Johdanto. Teoksessa Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Vehmas, S. (toim.). Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. Jyväskylä: PS-kustannus, 20–15.
- Laukkanen, S. 2013. Eläinten läheisyys tunne-elämämme säätelykeinona. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.). Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 22–36.
- Luukko, N. 2014a. Koira rauhoittaa ja kannustaa lasta autismiluokalla. Koiramme 11/2014, 40–44.
- Luukko, N. 2014b. Koirasta mielihyvää ja motivaatiota kuntoutujalle. Koiramme 11/2014, 32–36.
- McElroy, S.C. 1997. Eläimet opettajina ja parantajina: tositarinoita ja pohdintoja. Hämeenlinna: Karisto.
- MLL. 2016. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/. 16.2.2016.
- Moberg, S. 2001. Erityisopetuksen ja yleisopetuksen integraatio opettajan silmin. Teoksessa Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Vehmas, S. (toim.). Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. Jyväskylä: PS-kustannus, 136–161.
- Moberg, S., Hautamäki, J., Kivirauma, J., Lahtinen, U., Savolainen, H. & Vehmas, S. 2015. Erityispedagogiikan perusteet. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- O’Haire, M. E., McKenzie, S.J. Beck, A. M. & Slaughter, V. 2013. Social Behaviors Increase in Children with Autism in the Presence of Animals Compared to Toys. Plos one.
<http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371%2Fjournal.pone.0057010>. 5.9.2016.
- Pihlaja, P. 2003a. Varhaisvuosien erityiskasvatuksen rakenteelliset ja ideologiset perusteet. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.). Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell Oy, 112–130.

- Pihlaja, P. 2003b. Sosiaalis-emotionaaliset vaikeudet lapsuudessa. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.). *Eryityiskasvatus varhaislapsuudessa*. Juva: WS Bookwell Oy, 214–240.
- Pihlaja, P. 2005. Varhaiserityiskasvatus suomalaisessa päivähoitossa. Erityisen tuen tarpeet sosiaalis-emotionaalisella ja kielellisen kehityksen alueilla. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ruotsalainen, M. 2013. Koiralle voi lukea yhä useammassa kirjastossa. *Koiramme* 11/2013, 12–15.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Tampere: Suomen yliopistopaino - Juvenes Print OY.
- Sinkkonen, J. & Korhonen, L. 2015. *Pulassa lapsen kanssa*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Sinkkonen, J. 2013. Lapsen yksilökehitys ja suhde eläimiin. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.). *Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino, 37–43.
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2013. *Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet*. Talentian julkaisuja 2013. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- Stakes. 2005. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>. 6.9.2016.
- Stähle, R. 2014. Kaverikoiratoiminta laajentuu huimaa vauhtia. *Koiramme* 12/2014, 4–10.
- Tengvall, H. 1995. *Ymmärrä lemmikkiäsi*. Juva: WSOY.
- Tynkkynen, S. 2015. *Yhteyshenkilö. Joensuun ympäristön Kaverikoirat*. Haastattelu 5.11.2015.
- Törmälehto, E. 2013. Eläimen vaikutus lapsiryhmien toimintaan ja kehitykseen. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.). *Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino, 44–47.
- Valovirta, E. 2013. *Eläinallergiat*. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.). *Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino, 48–56.
- Varhaiskasvatustililaki 580/2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>. 30.11.2015.
- Vauras, M. & Annevirta, T. 2004. Lapsi, metakognitio ja oppiminen. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.). *Eryityiskasvatus varhaislapsuudessa*. Juva: WS Bookwell Oy, 60–78.
- Viitala, R. 2003. Ideologisia ja pedagogisia lähtökohtia erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimiessa. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.). *Eryityiskasvatus varhaislapsuudessa*. Juva: WS Bookwell Oy, 131–152.
- Vilka, H. & Airaksinen T. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Joukkien kaupunki
Toimeksiantajan edustaja:	
Osoite:	
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	...

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan k., Sosionomi
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1300703 Laura Aho 1300703 Katja Pitkanen
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	laura.aho@edu.karelia.fi katja.pitkanen@edu.karelia.fi

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Miten hyödyntää karna entuusiasten kanssa?
Toteutusmuoto	Toiminnallinen opinnäytetyö
Aikataulu	Opinnäytetyön arviointi valmistusajanlohta 12/2016
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	Kustannusvastuu opiskelijalla

Toimeksiantajan sitoumukset	

Opiskelijan sitoumukset	
Opiskelijat sitoutuvat pysymään suunnitellussa aikataulussa. Opiskelijat sitoutuvat myös tekemään yhteistyötä toimeksiantajan kanssa sekä tiedottamaan yhteistyökumppania opinnäytetyön etenemisestä. Opiskelijat sitoutuvat toimimaan eettisesti sekä noudattamaan oppilaitoksen opinnäytetyön ohjeita.	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Kirsi Lindlöf ja Heli Makkonen

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys 1.3.2016	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys Laura Aho Laura Aho Katja Pitkanen Katja Pitkanen
Päiväys 3.3.2016	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys Joukkien kaupunki
Päiväys 21.3.2016	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys Heli Makkonen Heli Makkonen

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	PORJOLI-KARVALAN KÄVERIKOIRAT
Toimeksiantajan edustaja:	SONJA TYRKKYNNEN
Osoite:	., 02200 HÄMMÄSLÄNTI
Puhelinnumero:	045 057 3307
Sähköposti:	sonja.k.tyrkkynen@gmail.com

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Jesiinaalalan ko., Sosionomi
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1300703 Laura Aho 1300709 Katja Pitkänen
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	laura.aho@edu.karelia.fi katja.pitkanen@edu.karelia.fi

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Miten hyödyntää koina erityislasten kanssa?
Toteutusmuoto	Toiminnallinen opinnäytetyö
Aikataulu	Opinnäytetyön arvioitu valmistumisajankohta 12/2016
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	kustannusvastuu opiskelijalla

Toimeksiantajan sitoumukset	
TOIMEKSIANTAJA SITOUTUU ANTAMAAN TIETOA JA ARVIA OPINNÄYTETYÖN SISÄLTÖÖN LIITEN.	

Opiskelijan sitoumukset	
Opiskelijat sitoutuvat pysymään suunnitellussa aikataulussa. Opiskelijat sitoutuvat myös tekemään yhteistyötä toimeksiantajan kanssa sekä tiedottamaan yhteistyökumppania opinnäytetyön etenemisestä. Opiskelijat sitoutuvat toimimaan eettisesti sekä noudattamaan oppilaitoksen opinnäytetyön ohjeita.	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Kirsi Lindlöf ja Hele Hakkanen

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys 1.3.2016	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys Laura Aho Katja Pitkänen Laura Aho Katja Pitkänen
Päiväys 7.3.2016	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys (Sonja Tyrkkynen) SONJA TYRKKYNNEN
Päiväys 21.3.2016	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys H/L Hele Hakkanen

JOENSUUN KAUPUNKI

1

.....
päiväkodin johtaja

<VhpPvm>
Viranhaltijapäätös 4.3.2016 §1

**Hakija/asianosainen
Asia**

Aho Laura ja Pitkänen Katja
Tutkimusluvan myöntäminen Laura Aholle ja Katja Pitkäselle

Päätöksen perustelut

Laura Aho ja Katja Pitkänen ovat hakeneet tutkimuslupaa Karelia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmaan liittyen opinnäytetyön aineiston keräämistä varten. Opinnäytetyön aiheena on "Miten hyödyntää koiria erityislasten kanssa". Opinnäytetyön toteutusmuoto on toiminnallinen. Aineisto opinnäytetyöhön kerätään haastattelemalla ja havainnoimalla kohteena päiväkodin työntekijät, lapset ja lasten vanhemmat. Tutkimuksen tekijöitä sitoo vaitiolovelvollisuus, eikä tutkimuksen tekemisestä saa aiheutua kustannuksia Joensuun kaupungille.

Päätös

Myönnän Laura Aholle ja Katja Pitkäselle tutkimusluvan yllämainittuun opinnäytetyöhön.

Toimivallan perusteet

Varhaiskasvatus- ja koulutusjohtajan delegointipäätös 8.10.2015 § 250

Nähtävänäpito

Päätös asetetaan yleisesti nähtäväksi päiväkodin ilmoitustaululle 14.-16.3.2016

Allekirjoitus

 päiväkodin johtaja

Tiedoksianto

Päätöksen olen tänään antanut tiedoksi Laura Aholle ja Katja Pitkäselle, aluevastaava Mikko Tiioselle sekä 1 päiväkodin henkilökunnalle.

4.3.2016

päiväkodin johtaja

Lisätietoja: lastentarhanopettaja

Joka toimii työelämän ohjaajana projektissa

Hei Vanhemmat!

2.5.2016

Olemme viimeisen vuoden sosionomiopiskelijoita Karelia-ammattikorkeakoulusta. Suositamme molemmat lastentarhanopettajan kelpoisuutta. Teemme opinnäytetyön yhteistyössä [REDACTED] päiväkodin ja Pohjois-Karjalan kaverikoirien kanssa. Opinnäytetyön tuotoksena teemme harjoituskansion, joka sisältää viisi erilaista harjoituskokonaisuutta siitä, kuinka koiria voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksessa.

Harjoituskansion tarkoituksena on tutustuttaa lapsia koiriin sekä nähdä koirien käytön mahdollisuudet osana varhaiskasvatusta. Tavoitteena on myös tuottaa lapsille kokemuksia koirista ja niiden kanssa toimimisesta. Kansion harjoitukset suunnitellaan yhteistyössä [REDACTED] päiväkodin työntekijöiden sekä Pohjois-Karjalan kaverikoira-toiminnasta vastaavan kanssa. Harjoitukset ideoidaan ja testataan lapsiryhmässä toukokuussa 2016 (9.–13.5.2016). Testausvaiheessa järjestämme lapsiryhmässä Karvakamu-teemaviikon, jolloin tarkoituksena on toiminnan ohessa havainnoida ja haastatella lapsia heidän kokemuksistaan. Otamme mahdollisesti myös havainnollistavia kuvia harjoituskansiota ja opinnäytetyötä varten. Valmis kansio jää varhaiskasvatuksen käyttöön.

Harjoituskokonaisuudet sisältävät luovia menetelmiä, esimerkiksi kuvallista työskentelyä, tarinoita, liikuntaa sekä aistiharjoituksia. Viimeiseen harjoituskokonaisuuteen liitämme kaverikoirien vierailun päiväkodissa. Vierailu tapahtuu päiväkodin pihalla ohjautusti. Kaverikoirat ovat käyneet kennelliiton kaverikoira-kurssin ja soveltuvuustestin. Kaverikoirat toimivat koko vierailun ajan omistajiensa kanssa. Ohessa on lupakaavake, jonka pyydämme täyttämään, sillä ilman sitä lapsenne ei voi osallistua Karvakamuteemaviikon toimintaan.

Opinnäytetyömme julkaistaan ammattikorkeakoulujen yhteisessä Theseustietokannassa, internetissä. Jos teillä on kysyttävää opinnäytetyöstämme, kerromme mielellämme lisää sähköpostitse: laura.aho@edu.karelia.fi tai katja.pitkanen@edu.karelia.fi

Ystävällisin terveisin,
Laura Aho & Katja Pitkänen

Lupakaavake

Vastaamalla myöntävästi annat meille luvan hyödyntää aineistoa soveltuvin osin opin-
näytetyössä ja harjoituskansiossa. Kaikki aineisto käsitellään nimettömänä. Rastimalla
voitte valita, kuinka lapsenne voi osallistua teemaviikon toimintaan.

Lapsen nimi: _____

Lapsemme saa osallistua Karvakamu-teemaviikon toimintaan:

Kyllä

Ei

Lapsemme saa osallistua teemaviikolla kaverikoirien vierailuun:

Kyllä

Ei

Lastamme saa valokuvata teemaviikon aikana:

Kyllä

Ei

Lapsemme tuotoksia saa valokuvata teemaviikon aikana:

Kyllä

Ei

Lastamme saa havainnoida ja haastatella teemaviikon aikana:

Kyllä

Ei

Vaikka kaverikoirien vierailu tapahtuu ulkona, haluamme tietää onko lapsellanne koira-
allergiaa tai muita huomioon otettavia asioita:

Onko lapsellanne entuudestaan kokemuksia koirista:

Vanhemman allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

Palautathan lupakaavakkeen päiväkotiin viimeistään **perjantaina 6.5.2016**.

Hei vanhemmat!

13.5.2016

Nyt meidän sosionomiopiskelijoiden järjestämä Karvakamu-teemaviikko olisi saatu päätökseen. Viikon aikana teimme monenlaista: temppuilimme, askartelimme, katsoimme videoita ja tutustuimme koiriin ja niiden hoitoon. Lisäksi kaverikoirat vierailivat päiväkodin pihalla perjantaina. Kiitos, että lapsenne sai osallistua meidän järjestämään toimintaan. Haluaisimme vielä kysyä teiltä muutaman kysymyksen, joiden avulla voimme pohtia koirien käytön mahdollisuuksia ja merkityksiä varhaiskasvatuksessa. Vastaukset voi täyttää yhdessä lapsen kanssa. Toivomme, että perustelet vastauksesi 😊

– Millaisia kokemuksia lapsenne sai teemaviikon aikana koirista? (Perustelut)

– Koitteko, että Karvakamu-teemaviikolla oli lapsellenne merkitystä? (Perustelut)

– Toivoisitko, että vastaavanlaista toimintaa olisi päiväkodissa useammin-kin/jatkossa? (Perustelut)

Kyllä Ei

Palautathan vastaukset päiväkotiin viimeistään **keskiviikkona 18.5.2016**.

Kiitämme teitä jo etukäteen vastauksista 😊

Iloisin terveisin,
Katja Pitkänen & Laura Aho

Havainnot lasten toiminnasta Karvakamu-teemaviikon tuokioilla

Sosiaaliset taidot

(Empatia, hienotunteisuus, yhteistyötaidot..)

Tunteet

(Itsevarmuus & Itsesäätelytaidot, kuten omien tunteiden ilmaiseminen, uusiin tilanteisiin reagointi..)

Vuorovaikutus

(Toisten huomioiminen, keskusteluihin osallistuminen, tilannetaju ja keskittymiskyky..)

Muita havainnot/huomioita

Havainnot lasten ja koirien kohtaamisesta

Sosiaaliset taidot

(Empatia, hienotunteisuus, yhteistyötaidot..)

Tunteet

(Itsevarmuus & Itsesäätelytaidot, kuten omien tunteiden ilmaiseminen, uusiin tilanteisiin reagointi..)

Vuorovaikutus

(Toisten huomioiminen, keskusteluihin osallistuminen, tilannetaju ja keskittymiskyky..)

Muita havainnot/huomioita

Karvakamu- toimintavihko

Koira-
maista toimintaa
varhaiskasvatukseen

*”Mie tiän miks me tehdään tätä...
–koska koira on ihmisen paras ystävää.” –Poika 5v.*

Laura Aho & Katja Pitkänen
SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA,
KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Saatesanat

Karvakamu-toimintavihko on toiminnallisia harjoituksia sisältävä kokonaisuus, joka on suunniteltu erityisesti varhaiskasvatuksen käyttöön. Harjoitukset ovat suunnattu 4–6-vuotiaille lapsille, mutta sitä voi yhtä hyvin soveltaa muillekin ikäryhmille. Toimintavihkon tarkoituksena on tutustuttaa lapsia koiriin sekä nähdä koirien käytön mahdollisuudet osana varhaiskasvatusta. Tavoitteena on myös tuottaa lapsille kokemuksia koirista ja niiden kanssa toimimisesta. Lisäksi pyrimme madaltamaan kynnystä käyttää koiria osana varhaiskasvatusta.

Karvakamu-toimintavihko on toteutettu osana Karelia-ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutuksen varhaiskasvatuskelpoisuuden opinnäytetyötä. Opinnäytetyömme ja tämä toimintavihko saivat innoituksen meidän omista kokemuksistamme koirista ja niiden merkityksestä omassa elämässä.

Toimintavihko rakentui yhteistyössä [REDACTED] päiväkodin ja Pohjois-Karjalan kaverikoirien kanssa. Toimintavihkon sisältö ja rakenne suunniteltiin yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa vastaamaan heidän tarpeisiin ja toiveisiin. Karvakamu-toimintavihkon harjoituskokonaisuudet sisältävät esimerkiksi videoita koirista, luovia menetelmiä ja liikuntaa. Pohjois-Karjalan kaverikoirat olivat mukana Karvakamu-toimintavihkon testaukseen järjestetyllä teemaviikolla mahdollistamalla kaverikoirien vierailun päiväkodin pihalla teemaviikon päätteeksi.

Meidän mielestämme koirien käyttö varhaiskasvatuksessa ei tarkoita vain ja ainoastaan oikeiden koirien kanssa tekemistä ja olemista. Kokemuksemme mukaan koirien tuomat positiiviset merkitykset voidaan saavuttaa myös muilla tavoin, kuten mielikuvituksen ja pehmokoirien avulla.

Haluamme vielä kiittää yhteistyöstä [REDACTED] päiväkotia, Pohjois-Karjalan kaverikoirien yhdyshenkilöitä sekä kaverikoiria.

Iloisia hetkiä karvakamujen parissa!

Laura Aho & Katja Pitkänen

Sisällysluettelo

Ohjeita ohjaajalle	1
Karvakamu-toimintavihkon harjoitukset.....	3
1. Kerta: Tutustuminen, erilaisuus.....	3
Aloitusvideo: Erilaiset koirat.....	3
Alkuharjoitus: Silittäminen ja harjaaminen	3
Pääharjoitus: Koirataulu	3
Loppuharjoitus: Koiralle pedin rakentaminen	3
2. Kerta: Hoitaminen ja toiminnallisuus	3
Aloitusvideo: Koiran hoitaminen.....	3
Alkuharjoitus: Mitä koira saa syödä ja mitä ei?.....	3
Pääharjoitus: Koiran korvien askarteleminen.....	3
Loppuharjoitus: Koiran silittäminen -rentoutus pareittain	3
3. Kerta: Liikunta ja harrastaminen	3
Aloitusvideo: Koiran kanssa liikkuminen	3
Alkuharjoitus: Tyynyleikki ja koiranäyttely	3
Pääharjoitus: Koirakoulu-temppurata	3
Lisäharjoitus: Häntähippa.....	3
Loppuharjoitus: "Pikkukoira laulaa"	3
4. Kerta: Tunteet.....	3
Aloitusvideo: Mistä koirat tykkää?	3
Alkuharjoitus: Koiran tunnekuvat	3
Pääharjoitus: Minun koiraystävänä	3
Loppuharjoitus: Hau Hau ja Vuh.....	3
5. Kerta: Koira ystävänä.....	3
Aloitusvideo: Koira ystävänä.....	3
Alkuharjoitus: Satu koirista & ystävydestä	3
Pääharjoitus: Kaverikoirien vierailu päiväkodin pihalla.....	3
Lähteet	3

Ohjeita ohjaajalle

Tervetuloa käyttämään Karvakamu-toimintavihkoa!

Toimintavihko koostuu viidestä erilaisesta kokonaisuudesta. Jokaisella kokonaisuudella on oma teemansa ja tavoitteensa, jonka ympärille eri harjoitukset on suunniteltu. Harjoitusten yhteisenä tavoitteena on lapsen kasvun ja kehityksen kokonaisvaltainen tukeminen. Tarkoituksena on korostaa lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehitystä, kuten yhdessä toimimista, tunteiden tunnistamista ja itseilmaisua. Harjoitusten avulla pyritään lisäämään lasten omaa osallisuutta, toimijuutta ja luovuutta. Harjoitusten kautta lapsi voi turvallisesti tutustua koiriin ja niiden hoitoon sekä ilmaista omia tuntemuksiaan.

Jokainen harjoituskokonaisuus alkaa teemaan virittävällä videolla. Videot löytyvät erilliseltä muistitikulta. Muistitikku on Karvakamu-toimintavihkon muovitaskussa. Videon aikana ja sen jälkeen lasten kanssa keskustellaan videon herättämistä ajatuksista. Jokaiseen videoon liittyen on koottu erilaisia harjoituksia lasten kanssa tehtäväksi. Nämä on jaoteltu alku-, pää ja loppuharjoituksiin. Jokaiseen harjoitukseen on mainittu sen viitteellinen kesto-aika sekä tarvittavat materiaalit. Harjoituksiin voi käyttää aikaa vapaasti lasten ja ryhmän ikä- ja kehitystasoon nähden. On tärkeää, että jokaisella kerralla/harjoituksella varataan aikaa siihen, että lapset saavat itse kertoa ja perustella omia valintojaan sekä esitellä tekemiään tuotoksia. Mukavan lisän harjoituksiin saa ottamalla mukaan jonkun koiramaskotin, esimerkiksi pehmolelun, joka kulkee mukana kaikissa harjoituksissa. Maskottiin voidaan tutustua yhdessä; sille voidaan keksiä taustatarina, nimi ja mistä se pitää.

Vaikka harjoitukset on rakennettu Karvakamu-toimintavihkossa kokonaisuudeksi, voi niitä työstää myös yksittäisinä harjoituksina pidemmällä aikavälillä. Toimintavihkoa voidaan käydä läpi esimerkiksi temaviikko-tyyppisesti, jolloin jokaisena päivänä on uusi teema ja harjoituskokonaisuus, viikko voi huipentua kaverikoirien vierailuun. Muistakaa vain sopia vierailun sopivuus ja ajankohta yhdessä Kaverikoirien kanssa etukäteen! Lisätietoja Joensuun seudun kaverikoiratoiminnasta ja yhteystiedot löytyvät Internetistä, osoitteesta: <http://joensuunymparistonkaverikoirat.blogspot.fi/>.

Harjoituksia voi muokata ja soveltaa tarpeen mukaan ja lapsiryhmään sopivaksi. Tärkeintä on ohjaajan oma innostus ja mielikuvitus!

Jokaista harjoitusta kuvaa oma symboli:

Aloitusvideo

Alkuharjoitus

Pääharjoitus

Loppuharjoitus

Karvakamu-toimintavihkon harjoitukset

1. Kerta: Tutustuminen, erilaisuus

Tavoitteet:

Aistikokemukset, eroavaisuuksien huomaaminen ja tunteminen, omat tunte-
mukset, erilaisuuden ymmärtäminen, erilaisiin koiriin tutustuminen, jälkien
tunnistaminen ja erottaminen sekä yhdessä toimiminen.

Aloitusvideo: Erilaiset koirat

Ohjeistus:

Katsotaan yhdessä lasten kanssa tabletilla video erilaisista koirista. Videon jäl-
keen lasten kanssa voidaan keskustella videosta ja sen herättämistä ajatuksista.

- Olivatko koirat isoja/pieniä?
- Minkä värisiä ja kokoisia koirat olivat?
- Millaisia koiria sinä olet nähnyt?

Kesto:

5–8 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Tabletti, video: erilaiset koirat

Alkuharjoitus: Silittäminen ja harjaaminen

Ohjeistus:

Lapset saavat tunnustella erilaisia materiaaleja, miltä ne tuntuvat kädessä. Lap-
silta voidaan kysyä mikä tuntuu pehmeältä/karkealta/pitkältä/lyhyeltä/ muka-
valta yms.

Kesto:

5–10 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Erilaisia ja -tuntuisia materiaaleja esimerkiksi pehmoleluja, taljoja, matto, viltti
yms.

Pääharjoitus: Koirataulu

Ohjeistus:

Ensimmäinen osa:

Taulun tekeminen. Lattialla on kuvia erilaisista koirista, joista jokainen lapsi saa valita yhden tai useamman kuvan. Kuva(t) liimataan kartongille. Lapset saavat kertoa muille miksi valitsivat juuri kyseisen kuvan.

Toinen osa:

Koiran ja ihmisen jälkien erilaisuus. Lapset saavat painaa oman jalan- tai kädenjälkensä kartongille (sama kartonki mihin on aiemmin liimattu koiran kuva). Sen jälkeen kartongille painetaan muotilla koiran tassun jälki. Harjoituksen aikana tai sen jälkeen voidaan keskustella lasten kanssa, montako jalkaa ihmisellä on ja monta koiralla sekä miten jäljet eroavat toisistaan. Kun taulut ovat kuivuneet (esim. seuraavana päivänä), lapset saavat esitellä tuotoksensa muille.

Kesto:

20–30 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Koirien kuvia esim. lehdistä, erivärisiä kartonkeja, liimaa, tassumuotti esim. perunasta ja erivärisiä maaleja.

Loppuharjoitus: Koiralle pedin rakentaminen

Ohjeistus:

Keskustellaan lasten kanssa missä koirat mielellään nukkuvat. Keskustelun apuna voidaan käyttää kuvia koirista, esimerkiksi ”missä tämä koira mielellään nukkuisi?”. Tämän jälkeen rakennetaan yhdessä lasten kanssa koirille peti. Peti voi olla kaikille yhteinen tai jokaiselle oma.

Kesto:

10–15 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Patjoja, vilttejä, tyynyjä yms.

2. Kerta: Hoitaminen ja toiminnallisuus

Tavoitteet:

Koiran hoitaminen, hellyys, hienomotoriset taidot, mielikuvitus ja rentoutuminen.

Aloitusvideo: Koiran hoitaminen

Ohjeistus:

Katsotaan yhdessä lasten kanssa tabletilla video koirien hoitamisesta. Videon jälkeen lasten kanssa voidaan keskustella videosta ja sen herättämistä ajatuksista.

- Miten koiraa hoidettiin?
- Mitä koiran kanssa voidaan tehdä?

Kesto:

5–8 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Tabletti, video: koiran hoitaminen

Alkuharjoitus: Mitä koira saa syödä ja mitä ei?

Ohjeistus:

Ohjaaja antaa lapsille kerrallaan kaksi ruokaa, joita lapset saavat haistaa ja tunustella. Sen jälkeen lapset saavat miettiä kumpi ruoka sopii koiralle. Esimerkiksi: purukumi ja koiranruoka, sipuli ja luu sekä suklaa ja porkkana. Tehtävää voidaan jatkaa niin, että lapset saavat itse leikkiä koiraa, jolle annetaan makupala esim. suklaarusina. Maistaminen voidaan tehdä pareittain, jolloin toinen parista saa syöttää toista niin kuin koiraa.

Kesto:

5–8 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Ruoka-aineita: purukumi, koiranruoka, sipuli, porkkana, suklaa ja luu.

Pääharjoitus: Koiran korvien askarteleminen

Ohjeistus:

Lapset saavat askarrella itselleen koiran korvat. Lapset saavat miettiä itse haluavatko koiralle pysty- vai luppakorvat. Ohjaajalla voi olla monia erilaisia malleja korvista, joiden mukaan lapset saavat piirtää korvat haluamansa väriselle kartongille. Korvat liimataan tai nidotaan kartonkisuikaleesta tehtyyn pantaan. Lapset saavat koristella korvat haluamallaan tavalla. Korvia voidaan hyödyntää leikeissä tai myöhemmin tempuradassa.

Kesto:

15–20 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Erivärisiä kartonkeja, erilaisten korvien mallikappaleet, kyniä, liima ja nitoja.

Loppuharjoitus: Koiran silittäminen -rentoutus pareittain

Ohjeistus:

Lapset saavat valita itselleen parit tai ohjaaja valitsee parit. Jokainen pari ottaa itselleen mieluisen paikan huoneesta. Toinen parista asettuu makaamaan ja toinen istuu hänen viereensä. Makuulla olevan päälle voidaan laittaa viltti. Taustalla voi soida musiikkia ja istuva pari rupeaa silittämään pariaan kuin koiraa. Vuorot vaihtuvat ohjaajan merkistä.

Kesto:

3–5 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Patjoja, vilttejä ja musiikkia.

3. Kerta: Liikunta ja harrastaminen

Tavoitteet:

Reagointi, motoriset taidot ja yhdessä tekeminen.

Huomio!:

Tälle kerralle lapset voivat tuoda oman lelu-koiransa kotoa. Ohjaajan kannattaa tuoda mukanaan muutamia ”ylimääräisiä” lelu-koiria, jos joltain puuttuu oma.

Aloitusvideo: Koiran kanssa liikkuminen

Ohjeistus:

Katsotaan yhdessä lasten kanssa tabletilta video koirista, joiden kanssa harrastetaan liikuntaa eri tavoin. Videon jälkeen lasten kanssa voidaan keskustella videosta ja sen herättämistä ajatuksista.

- Mitä koirien kanssa tehtiin?
- Mikä näytti kaikista mukavimmalta/vaikeimmalta?

Kesto:

5–8 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Tabletti ja video: koiran kanssa liikkuminen.

Alkuharjoitus: Tyynyleikki ja koiranäyttely

Ohjeistus:

Ensimmäinen osa:

Lapset saavat valita omille lelu-koirilleen pannan ja taluttimen. Asetetaan lattialle tyynyjä, jotka ovat koirien petejä. Laitetaan taustalle soimaan vauhdikasta musiikkia. Lapset saavat liikkua lelu-koiransa kanssa vapaasti tilassa. Kun laulu/musiikki loppuu, lapset säntäävät lelu-koiriensa kanssa lattialle asetuille tyynyille istumaan. Peliä voidaan hankaloittaa niin, että jokaisella kierroksella poistetaan yksi tyyny, joten lasten täytyy mahtua yhä väheneviin tyynyihin. Lapset saavat leikin aikana itse valita erilaisia liikkumistylejä.

Toinen osa:

Jokainen saa vuorotellen esitellä oman lelu-koiransa ja kertoa siitä vapaasti. Esitelykierroksen jälkeen alkaa itse näyttely. Lapset lähtevät kiertämään yhdessä piirissä koiriaan taluttaen. Ohjaaja voi antaa kommentteja lapsista ja koirista yksilöllisesti. Kulkea voidaan kävellen, hölkkäen tai juosten.

Kesto:

10–20 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Lelukoiria, kaulapantoja, talutushihnoja (oikeita tai narua/lankaa), tyynyjä, riittävästi tilaa, musiikkia.

Pääharjoitus: Koirakoulu-temppurata

Ohjeistus:

Rakennetaan yhdessä lasten kanssa tai ohjaaja rakentaa lapsille temppuradan. Lapset voivat kiertää temppurataa joko lelukoiraansa kanssa tai olemalla itse koiria. Lapset voivat laittaa päähänsä aiemmin tehdyt koiran korvat.

Kesto:

20–30 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Lelukoira, pantoja ja hihnoja, erilaisia temppuradan osia (putkia, kartioita, penkkejä yms.) ja lasten tekemät koiran korvat.

Lisäharjoitus: Häntähippa

Ohjeistus:

Kaikille leikkijöille annetaan huivi hännäksi. Huivia voidaan pitää joko kädessä tai laittaa housun kaulukseen. Jokainen leikkijä yrittää viedä toisen leikkijän hännän. Häntä pitää luovuttaa jos toinen saa siitä kiinni. Leikki loppuu ohjaajan merkistä ja voittaja on se kenellä on eniten häntiä.

Kesto:

5–10 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Huiveja

Loppuharjoitus: ”Pikkukoira laulaa”

Ohjeistus:

Lauletaan yhdessä lasten kanssa pikkukoira laulaa -laulua ja tehdään laulun sanojen mukaisia liikkeitä. Laulun voi laittaa soimaan halutessaan taustalle esim. YouTubesta.

*”Pikkukoira laulaa hau hau hau, venyttelee kaulaa hau hau hau.
Pikkukoira laulaa hau hau hau, venyttelee kaulaa hau hau hau.*

*Isokoira laulaa hau hau hau, venyttelee kaulaa hau hau hau.
Isokoira laulaa hau hau hau, venyttelee kaulaa hau hau hau.*

*Pikkukoira kulkee eteenpäin, pikkukoira kulkee taaksepäin.
Pikkukoira pyörii ympäri, pikkukoira hyppii hassusti.*

*Isokoira kulkee eteenpäin, isokoira kulkee taaksepäin.
isokoira pyörii ympäri, isokoira hyppii hassusti.*

*Pikkukoira kuopii maata näin, pikkukoira nyökkää ymmärtäin.
Pikkukoiran häntä heilahtaa, pikkukoira maahan kellahtaa.*

*Isokoira kuopii maata näin, isokoira nyökkää ymmärtäin.
Ison koiran häntä heilahtaa, isokoira maahan kellahtaa.”*

Kesto:

4–5 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Laulu: Pikkukoira laulaa.

4. Kerta: Tunteet

Tavoitteet:

Erialaisten tunteiden havainnointi, tunnistaminen ja niihin reagointi.

Aloitusvideo: Mistä koirat tykkää?

Ohjeistus:

Katsotaan yhdessä lasten kanssa tabletilla video koirasta ja sen tunteista. Videolla näytetään muun muassa, miltä koira voi näyttää iloisena ja leikkisänä. Videon jälkeen lasten kanssa voidaan keskustella videosta ja sen herättämistä ajatuksista.

- Miltä koira videolla näytti (iloiselta, onnelliselta, pelokkaalta yms.)?
- Mistä sinä tykkäät ja mikä tekee sinut iloiseksi?

Kesto:

5–8 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Tabletti, video: mistä koirat tykkää?

Alkuharjoitus: Koiran tunnekuvat

Ohjeistus:

Koirakuvien katsominen videon teeman pohjalta. Lasten kanssa keskustellaan kuvien avulla, miltä koira näyttää iloisena/vihaisena/surullisena (asento, liikkeet, ilme, eleet, ääni yms.) Voidaan keskustella myös siitä, miltä itse näyttää kun on iloinen, vihainen tai surullinen ja mitkä asiat ja teot saavat aikaan näitä tunteita. Lisäksi kokeillaan, miten iloinen/vihainen/surullinen koira tai lapsi liikkuu.

Kesto:

5–10 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Koirien kuvia (esim. lehdistä) eri tunnetiloissa (iloinen, leikkisä, varautunut, pelokas, häpeissään yms.)

Pääharjoitus: Minun koiraystäväni

Ohjeistus:

Jokainen lapsi saa maalata tai muovilla oman koiraystävänsä. Lapset saavat esitellä halutessaan valmiit tuotokset toisille ja niistä voidaan käydä keskustelua yhdessä “Millainen sinun ystäväsi on?” “Mistä se pitää/ei pidä?” yms. Halutessaan aikuinen voi kirjoittaa ylös lasten kertomat mietteet sadutuksen omaisesti.

Kesto:

10–15 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Paperia, maaleja, pensseleitä, tuputtimia yms. tai taikataikinaa tai muuta muovailtavaa massaa ja kyniä.

Loppuharjoitus: Hau Hau ja Vuh

Ohjeistus:

Harjoitellaan haukkumista. Pohditaan, miten erilaiset koirat haukkuvat, esimerkiksi pikkukoira ja isokoira. Haukkumisesta voidaan tehdä peli, jossa yhdeltä lapselta peitetään silmät huivilla ja hänen tulisi löytää toiset heidän haukunnan avulla. Sokkoa vaihdetaan välillä. Peliä voi vaikeuttaa niin, että sokkona olevan lapsen tulee tunnistaa löytämänsä kaveri äänen perusteella tai tunnustelemalla. Pelissä voidaan pelata myös niin, että kaikkien lasten silmät sidotaan ja heidän tulisi löytää toisensa samalla tapaa, äänтелеillä kuin koirat.

Kesto:

5–10 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Huiveja

5. Kerta: Koira ystävänä

Tavoitteet:

Ystävyys ja sen merkitys sekä miten koira lähestytään.

Aloitusvideo: Koira ystävänä

Ohjeistus:

Katsotaan yhdessä lasten kanssa tabletilla video koiran ja ihmisen välisestä ystävydestä ja sen osoittamisesta. Videolta näkyy myös millaista on tavallinen arki koiran kanssa. Videon jälkeen lasten kanssa voidaan keskustella videosta ja sen herättämistä ajatuksista.

- Millainen koira on ystävänä?
- Mitä kaikkea koiran kanssa voidaan tehdä yhdessä?
- Mitä sinä haluaisit tehdä koiran kanssa?

Kesto:

5–8 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Tabletti ja video: koira ystävänä.

Alkuharjoitus: Satu koirista & ystävydestä

Ohjeistus:

Lapsia pyydetään ottamaan mukava asento. Ohjaaja lukee sadun koirasta ja ystävydestä, esimerkiksi Bruno ja ystävä (Andonov 2001). Sadun jälkeen voidaan keskustella tarinasta ja sen herättämistä ajatuksista. Lisäksi voidaan keskustella siitä, mitä ystävyys itselle merkitsee ja mitä ystävän kanssa olisi mukava tehdä.

Lopuksi kerrataan yhteisiä sääntöjä ja käytöstapoja kaverikoirien vierailuun. Voidaan myös katsella kaverikoirien kuvia ja arvailla, ketkä kuvien koirista ovat tulossa vierailulle.

Kesto:

10–15 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Satu ja kaverikoirien kuvia (löytyy internetistä).

Pääharjoitus: Kaverikoirien vierailu päiväkodin pihalla

Ohjeistus:

Annetaan lapsille ohjeet, miten toimitaan vierailun aikana. Koiriin tutustutaan pienemmissä ryhmissä esim. 4–5 lasta per koirakko (=koira ja koiran omistaja). Koiria saa silittää, rapsutella ja jututtaa. Jos koirakkoja on useampi, ryhmät vaihtavat välillä paikkaa.

Kesto:

20–30 minuuttia

Loppuharjoitus: Keskustelu

Ohjeistus:

Jos lapset haluavat, voidaan katsoa kuvista ketkä kaverikoirat olivat päiväkodissa vierailulla. Vierailun ja viikon yhteenveto voidaan tehdä keskustellen tai piirtämällä viikon kokemuksista.

Kesto:

5–10 minuuttia

Tarvittavat materiaalit:

Kaverikoirien kuvat, paperia ja kyniä.

Lähteet

- Andonov, I. 2011. Bruno ja ystävä. Kolme lyhyttä kertomusta Bruno-koiran seikkailuista. Helsinki: Books on Demand.
- Jaakkola, T. 2014. Krokotiilijuoksu. Ja 234 muuta toimintaideaa motoristen taitojen kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laakso, M. 2015. Leikkejä ryhmätheraplay- ja muihin leikkituokioihin. <http://www.theraplay.fi/doc/Leikkilista.pdf>. 21.10.2015.
- NABU-Bundesverband. 2009. Auf den Spuren der Wölfe. Aktionsleitfaden für Kindergärten.

Kuvat

Valokuvat: Katja Pitkänen.

Symbolikuvat: Word. Online-kuvat:

<https://openclipart.org/detail/181597/tennis-ball-teniso-kamuoliukas>

<https://rmiller2.wikispaces.com/>

<http://www.jamiesale-cartoonist.com/free-cartoon-dog-vector-clip-art/>

<http://adm1370m-crushers.wikispaces.com/CAT+GAMES%3F!%3F!%3F>

<https://openclipart.org/detail/17692/cartoon-dog>